

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Industriální dědictví Šumavy

Radana Vrbová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanitní studia

Bakalářská práce

Industriální dědictví Šumavy

Radana Vrbová

Vedoucí práce:

PhDr. Lada Wagnerová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Ladě Wagnerové, Ph.D. za vedení práce, trpělivost a cenné připomínky.

Obsah

Úvod.....	1
1. Šumava	3
1.1. Historie názvu.....	3
1.2. Geografické členění	4
1.3. Geomorfologické členění	4
1.4. Geologické členění	4
1.5. Socio-ekonomické a humanitní hledisko	5
1.6. Přínosy šumavských lesů	6
2. Paměťové instituce	8
2.1. Muzea	8
2.1.1. Chanovice	9
2.1.2. Kašperské hory	10
2.1.3. Klatovy.....	11
2.1.4. Plzeň	12
2.1.5. Rejštejn	13
2.2. Galerie	14
2.2.1. Český Krumlov	14
2.3. Archivy	15
2.3.1. Klášter u Nepomuku.....	15
2.4. Knihovny.....	16
3. Industriální dědictví.....	18
3.1. Hračka	18
3.2. Bohemia-Werke.....	20
3.3. Dřevoprůmysl Bohuslav Urbánek, Hartmanice Chlum, Šumava.....	25
3.4. Komparace továren.....	30
4. Experiment	34
4.1. Výroba dřevěné hračky	34
4.2. Pozorování zájmu dětí o vyrobenou hračku	36
Závěr	40
Seznam použité literatury	42
Zákony.....	43
Archiválie.....	43
Internetové zdroje	45
Přílohy	49

Úvod

Šumava, toto rozsáhlé, hustě zalesněné pohoří na jihozápadě Čech, představuje nejen unikátní přírodní ráj, ale také místo s bohatou historií a významným přínosem pro rozvoj regionu i celého státu. Od dávných dob tato krajina lákala svými hlubokými lesy, čistými prameny a nedotčenou divočinou. Zároveň však představovala výzvu pro ty, kteří se zde usadili a snažili se jí přizpůsobit a využít její bohatství. Tvrdé podmínky a izolovanost této oblasti však zároveň formovaly charakter a zvyky místních obyvatel. Jejich vztah k přírodě, pracovitost a schopnost přizpůsobit se okolnímu prostředí se staly nedílnou součástí šumavské identity. Již od pradávna byla těžba dřeva jedním z mnoha využití šumavských lesů a také se stala jedním z hlavních hospodářských pilířů regionu. Šumavské sklárny a dřevozpracující podniky, které využívaly místní nerostné suroviny a dřevěné uhlí, dále umocnily hospodářský význam této oblasti. Hospodářský význam zvýraznily také podniky, které se soustředily na výrobu dřevěných hraček.

A proto je předmětem této práce zmapování industriálního dědictví západočeské části Šumavy se zaměřením na hračkářský tovární průmysl a jeho podniky, včetně ukázky prezentace jejich výrobků v paměťových institucích. Cílem práce je také pokus o výrobu domácí dřevěné hračky společně s pozorováním přístupu dětí k ní.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř částí. První část, je část, kde v prvních kapitolách a podkapitolách nastíním, co je Šumava. Z důvodu nejednotného vymezení tohoto území, uvedu několik možností, jak nahlédnout na naše nejstarší pohoří. Zmíním také samostatný název tohoto území a jeho historii. V této části se opírám primárně o literaturu zaměřující se na oblast Šumavy. V dalších částech práce tvoří prameny zejména archiválie a dokumenty poskytnuté prostřednictvím korespondence můj hlavní zdroj.

Rozsáhlé a bohaté lesy poskytovaly neocenitelný zdroj kvalitního dřeva, které bylo žádané nejen pro stavební účely, ale také pro výrobu dalších produktů. Jedním z těchto produktů byly hračky, jež se zprvu nevyráběly továrně, ale v domácnostech pro ratolesti z přebytečného materiálu. Dalším mým cílem práce je představení prezentace hračkářských výrobků v paměťových institucích. Pro lepší souvislosti se věnuji v druhé části práce samostatným paměťovým institucím. Popíši, jaké paměťové instituce

existují, charakterizují je a spojím s mým výzkumem, který je zaměřen na navštívení těchto institucí nejen v části Šumavy, ale i v jejím okolí. Pomocí fotografií vystavených exemplářů prezentuji snahy o uchování kulturního dědictví společně se stručným představením dané instituce.

Využití dřeva jako jednoho z mnoha materiálů používaných pro výrobu hraček popisují ve třetí části týkající se industriálního dědictví. Zde nastiňuji historii této zdánlivě nevinné a nenápadné věci, která je pro mnohé z nás něčím více než jen předmětem sloužícím k zábavě a rozptýlení, neboť provází člověka od jeho nejranějšího věku a doprovází jej na cestě poznávání světa, rozvíjení fantazie a kreativity. Popíši změny použití materiálu na výrobu hraček od nejstarších dob vývoje lidstva.

V následujících kapitolách pojednávám o továrnách, které jsem si k popisu a komparaci během bádání vybrala. Jako první jsem se dozvěděla o továrně Franze Watzlawicka v údolí Losenice nedaleko města Rejštejna. Dalším významným a zapomenutým podnikem byl Dřevoprůmysl Bohuslava Urbánka v Chlumu u Hartmanic. V prvních okamžicích bádání jsem předpokládala více informací o podniku nedaleko Rejštejna, a to z důvodu nalezených pouze dvou skromných článků o podniku Bohuslava Urbánka. Vznik a vývoj továren, který se datuje do 19. a 20. století popisují s pomocí pramenů získaných právě z paměťových institucí a také z korespondence a poskytnutých materiálů od korespondentů. Po představení a popisu těchto dvou továren následuje jejich komparace. V této části se nezaměřuji pouze na chod a stav továren, ale také na události 20. století a jejich následky, které ovlivnily vztahy mezi německým a českým obyvatelstvem.

Poslední část bakalářské práce je věnována experimentu. Jako experiment jsem si zvolila domácí výrobu dřevěné hračky. V první pasáži popisují postup práce od volby plánované hračky až po její zhotovení. Veškeré kroky společně s použitými nástroji dokumentuji. Na závěr práce jsem se rozhodla zhotovenou hračku koně přinést mezi děti a pozorovat jejich přístup a interakci s ní. Během několika dnů jsem trávila čas u rodiny, jež se zaměřuje na pěstounskou péči na přechodnou dobu a také na hlídání dětí. Zajímá mne, zda vůbec budou děti zainteresovány do domácí vyrobené hračky z materiálu, který jim nemusí být tak blízký jako například hračky z plastu, či plyše. Mezi pozorovanými dětmi budou dva chlapci a dvě dívky ve věkové kategorii od dvou do šesti let.

1. Šumava

Pohoří, které zaujímá první místo hned ve dvou kategoriích. Jedná se o naše nejstarší a rozlohou největší pohoří v České republice, přesněji na jihu naší země, sousedící s Německem a Rakouskem.¹

Tato významná hraniční část naší republiky má určitý problém s jejím samostatným vymezením. Na území Šumavy je možné nahlédnout hned z několika úhlů pohledu. Její vymezení můžeme popsat geografickým nebo též geomorfologickým, historickým, sociologickým pohledem. Začneme samostatným pojmenováním.

1.1. Historie názvu

Eduard Kočárek mladší říká, že bychom se měli pozastavit již u názvu Šumavy. Jméno je historicky neoddelitelné od slova les, či šum stromů. Slovo les nám napomáhá k pochopení vzniku různorodosti názvu společně s národními jazyky našich státních sousedů. V němčině je označení Šumavy, které používají Bavoři „*Böhmerwald*“² či „*Nordwald*“, v překladu „*Český les*“ či „*Severní les*“. K nejstaršímu pohoří je tedy v mnohých německých publikacích zahrnut i Český les. Jak uvádí Vladimír Horpeniak: „*Tak jako Češi nazývali celé horské pásmo na hranici s Bavorskem Bavorským lesem či Bavorskými horami.*“³ Dalším sousedem, se kterým naše republika v jihozápadní části hraničí je Rakousko. Autoři v úvodu knihy *Kudy na šumavské vrcholy* poukazují na to, že Rakušané Šumavě říkají „*Mühlviertel*“ neboli „*Mlýnská čtvrť*“. Nejedná se v tomto případě o označení hraničního horstva, nýbrž o část spolkové země Horní Rakousy.⁴

Můžeme zde vidět, že název se odvíjí od místa, kde lidé žijí. Jak říká Jan Jeník: „*Logické je rozlišovat geopolitickou příslušnost tří částí Šumavy přídavnými jmény bavorská, rakouská či česká Šumava, respektive tschechischer, österreichischer a bayerischer Bömerwald.*“⁵ Je tedy zřejmé, že i výzkumy a pokusy jasného a ustáleného geografické členění procházely během historie proměnami. Jedna z nejstarších zmínek názvu Šumava je v latinsky psaných uherských dějinách, jejichž autorem je Antonio

¹ HEJNA, Petr, *Šumava a Bavorský les*, s. 10

² KOČÁREK, Eduard. mld., *Obecná geografie Šumavy*. In: *Šumava: příroda, historie život*, s. 13-14

³ HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. s. 7

⁴ HAJŠMAN, Jan; MAZNÝ, Petr a VOGELTANZ, Jaroslav. *Kudy na šumavské vrcholy*. Úvod

⁵ JENÍK, Jan. *Celivost a rozmanitost Šumavy*. In: *Šumava: příroda, historie život*, s. 333

Bonifini.⁶ V tomto díle však bere název Šumava jako všechna pohoří jižních Čech.⁷ Například Kosmas bere Šumavu jako lesy, jež oddělují Bavorsko od Čech.⁸

Geologové, geografové i autoři turistických průvodců přidávali své poznatky a snažili se o ucelenost tohoto regionu.

1.2. Geografické členění

Jak již bylo zmíněno Šumava je naším nejstarším pohořím, které se táhne přibližně 140 kilometrů po hranici České republiky s Německem a Rakouskem.⁹ V biosférické rezervaci Šumavy, jejíž celková rozloha činí 1671 km², se nachází podle Správy národního parku Šumava také Národní park Šumava, Národní park Bavorský les a Chráněná krajinná oblast Šumava.¹⁰

1.3. Geomorfologické členění

Šumava je součástí Šumavské hornatiny, která je dělena do čtyř geomorfologických celků, jimiž jsou: Novohradské hory, Novohradské podhůří, Šumavské podhůří, a tedy i Šumava, jež je nejvyšší částí. Za nejvyšší horu Šumavy je považován na české straně Plechý (1378 m), na straně německé je to však Velký Javor (1456 m).¹¹

1.4. Geologické členění

Tento region i přes nejednotnost vymezenosti poukazuje na svou bohatost a různorodost, kterou naplňuje v mnoha ohledech. Různorodost můžeme pozorovat i z geologického hlediska. Pohoří je tvořeno horninami jako je vápenec, rula, granit a také granulit. Tyto horniny, jak říká Petr Hejna: „*Pochází z dávných dob, a to z předprvohorního až prvohorního období.*“¹²

Shrnutí členění Šumavy popsal Jan Jeník takto: „*Při pohledu do hloubky geologického podloží je Šumava sjednocena strukturami vltavsko-dunajské formace, vědecky nazývané moldanubikum. Při pohledu geomorfologickém vidíme zaobleně*

⁶ *Rerum ungaricarum decades quattuor*

⁷ VONDRUŠŠKA, Vlastimil. *Život staré Šumavy*. s. 11

⁸ HROPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. s. 7

⁹ KAVALE, Jan. *Šumava – Sto životních obrazů Jana Kavaleho*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. Předmluva

¹⁰ *Území pod Správou NPŠ*. Online. Dostupné z: <https://www.npsumava.cz/sprava-np/uzemi-pod-spravou-nps/>. [cit. 2024-01-15].

¹¹ KOČÁREK, Eduard mld., *Obecná geografie Šumavy*. In: *Šumava: příroda, historie život*, s. 15-16

¹² HEJNA, Petr. *Šumava a Bavorský les kraj legend a divoké přírody*. s. 10

vyklenuté horstvo s vrcholy oddělenými pláněmi a úvalovitými sníženinami. A z hlediska socio-ekonomického a humanitního dospíváme k závěru, že Šumava je „euroregion“.¹³

1.5. Socio-ekonomické a humanitní hledisko

K posledním dvěma hlediskům, tedy socio-ekonomickému a humanitnímu, lze zmínit zejména události v první polovině 20. století, jež je formovaly. Strukturu obyvatel, hranic a vztahů ovlivnila hospodářská krize ve 30. letech 20. století, první a druhá světová válka a také odsun německého obyvatelstva z pohraničí. Leoš Nikrmajer říká: „*Poměrně klidné období od ukončení prusko-rakouského konfliktu až do roku 1914 přerušil atentát na následníka trůnu Ferdinanda d'Este a vypuknutí 1. světové války.*“ Hospodářská situace se v následujících letech zhoršila, a to zejména pro obyvatele měst, kteří se živili tovární a řemeslnickou výrobou. Leoš Nikrmajer pokračuje slovy: „*Celkové zoufalství a tíži válečných útrap ještě umocnil vysoký počet padlých z mnoha šumavských měst a obcí.*“ Události první světové války a následné uzavření míru společně se vznikem samostatného Československa poznamenaly společenské vztahy na Šumavě.¹⁴

Jak uvádí Jiří Petráš: „*Společně s průmyslovou krizí postihla obyvatelstvo zejména na jihu a jihozápadě Čech i krize agrární.*“ To mělo za následek stoupající počet nezaměstnaných, kterých bylo v Šumavských okresech přibližně kolem 20 %. Jiří Petráš dále pokračuje: „*Těživé ekonomické a životní poměry byly jedním z řady důvodů vedoucích k postupnému vzájemnému odcizování se obou národností. Projevovalo se to ve zvýšeném napětí mezi Čechy a Němci v každodenních kontaktech.*“¹⁵

Předválečné období v letech 1938–1939 shrnuje Jan Petráš takto: „*Došlo definitivně k rozchodu mezi českým a německým živlem v regionu; v důsledku nejprve nacionálních vášní, později také mnichovské dohody, proběhla rozsáhlá migrační aktivita obyvatelstva směrem do vnitrozemí. Došlo tak k významné změně v národnostní skladbě obyvatelstva, jejíž důsledky zasahují například i do sociálního složení, majetkových přesunů atd; hospodářský propad pokračoval, postavení regionu na periferii se tím prohloubilo.*“ Během druhé světové války byl velký nedostatek

¹³ JENÍK, Jan. Celistvost a rozmanitost Šumavy. In: *Šumava: příroda, historie život.* s. 333-334

¹⁴ NIKRMAJER, Leoš. Šumava od poloviny 18. století do roku 1938. In: *Šumava: příroda, historie život.* s. 384

¹⁵ PETRÁŠ, Jan. Šumava od roku 1938 do roku 1945. In: *Šumava: příroda, historie život.* s. 387

pracovních sil. Váleční zajatci a totálně nasazení nucenými pracemi tak doplňovali německé pracovníky, kteří byli povoláni bojovat za Říši.¹⁶

Další osudovou událostí, jež ovlivnila česko-německé vztahy, byly poválečné odsuny Němců z Československé republiky (ČSR). Ty probíhaly ve dvou vlnách. Prvně hovoříme o tzv. divokých odsunech, jež se odehrávaly od května do konce července 1945 a byly spojeny s násilím proti německému obyvatelstvu. Druhá vlna odsunu byla organizovaná stánými aparáty a za dobu jejího trvání (od ledna do prosince 1946) bylo z ČSR odsunuto 2 256 000 Němců.¹⁷ Sám Vladimír Horpeniak tvrdí, že: „*Osudovými předěly v historii Šumavy se staly druhá světová válka a poválečný odsun německého obyvatelstva.*“¹⁸ Podle Petra Martana bylo toto politické rozhodnutí poválečného odsunu německého obyvatelstva mnohými Čechy vnímáno jako drastické. Uvědomovali si však možnost výhry Německa, kdy by v tomto případě bylo při nejlepším scénáři odsunuto české obyvatelstvo.¹⁹

Socio-ekonomické a humanitní hledisko uvádím zejména z důvodu časových období založení vybraných továren a jejich fungování. První továrnou je továrna Franze Watzlawicka: Bohemia-Werke v blízkosti Rejštejna. Ta byla založena za doby Rakouska-Uherska, oproti tomu továrnu v Chlumu u Hartmanic Bohuslav Urbánek začal provozovat rok po první světové válce. Události, které se udály v těchto rozličných obdobích formovaly nejen chod a výrobu podniků, ale také vztahy veškerých zaměstnanců a obyvatel měst a okolí. O osudu těchto továren budu podrobněji pojednávat v kapitole 3.

Pro potřeby této práce se zaměřuji na území tří sousedících měst, jimiž jsou Kašperské Hory, Rejštejn a Hartmanice. Tato malá městečka přímo sousedící v horském Šumavském terénu se dělí o dvě továrny na výrobu hraček – o továrnu rodiny Watzlawicků, která leží na pomezí katastru měst Rejštejna a Kašperských Hor, a továrnu Urbánek v katastru města Hartmanice.

1.6. Přínosy šumavských lesů

Šumava byla a stále je již od pradávna zdrojem důležitých prostředků pro život nejen pro člověka, ale také pro živočichy, kterým lesy slouží jako domov a útočiště, v němž

¹⁶ PETRÁŠ, Jan. Šumava od roku 1938 do roku 1945. In: *Šumava: příroda, historie život.* s. 388-389

¹⁷ Tamtéž. s. 393-394

¹⁸ HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava.* s. 10

¹⁹ MARTAN, Petr, *Za železnou oponou.* s. 22

roste nespočet druhů bylin a dřevin. Také vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Šumava nám vypovídá o pestrosti, rozmanitosti a také přírodní kvalitě území. Šumava však nebyla nikdy jen pouhou ozdobou přírody naší republiky ve smyslu bohatosti a krásy. Drsné podmínky a podnebí nikdy nezaručovaly jednoduchost vyžití a v mnohých případech i přežití. Jak je uvedeno výše, jméno Šumavy je neoddělitelné od lesů, s tím tedy i souvisí i přínos ve smyslu sociálně-ekonomického hlediska, a to v podobě pracovních míst a podpory místního hospodářství.

Dřevařský a lesnický průmysl je neodmyslitelně spjat s tímto regionem. Dřevařství bylo základním zdrojem příjmů obyvatel. Zpracováním dříví mu přidáváme hodnotu, a tím získáme větší ekonomický přínos. Zároveň je důležité zpracovávat i méně kvalitní či objemově menší kusy.

Tento přístup se odrážel i ve výrobě hraček, kdy dřevaři vyráběli původně z odpadního materiálu hračky pro své děti. Zprvu se výroba uskutečňovala pouze jako ruční a domácí. Z domácích výroben se postupem času staly výrobní větší, které byly jak samostatné, tak přidružené k jiným výrobám.

Jedním z úkolů této práce je zachycení toho, jak jsou v současnosti výrobky hraček prezentovány v paměťových institucích. Nejprve si uvedeme, co jsou paměťové instituce. Tyto informace propojím s místy, která jsem pro získání dokumentů k bakalářské práci navštívila.

2. Paměťové instituce

Jedná se o instituce, jež hrají důležitou roli pro získávání, zachování objektů, předmětů, společně s jejich ochranou a jejich následném zpřístupnění s možností náhledu společnosti. Díky těmto specializovaným institucím jsme schopni udržovat a předávat hmotné i nehmotné dědictví dalším generacím. Ve hmotném i nehmotném dědictví se skrývá nespočet historických, kulturních, vědeckých, politických příběhů, které nám různými způsoby dokumentují kroky, práci, stavy, a i myšlení našich předků. Mezi paměťové instituce řadíme muzea, knihovny, archivy a také galerie.

2.1. Muzea

Poslední platná definice byla stanovena a přijata v roce 2022 Mezinárodní radou muzeí ICOM. Tato mezinárodní profesní nevládní organizace vznikla společně s prvním plenárním zasedáním UNESCO v roce 1946 se statutem konzultanta. Již v tomto roce se začalo s iniciativou ustálení termínu muzea. Pro porovnání znění definice si tedy ukážeme definici z roku 1946 a aktuální z roku 2022. Podle ICOM v roce 1946: „*Slovo „muzeum“ zahrnuje všechny veřejně přístupné sbírky uměleckých, technických, vědeckých, historických nebo archeologických materiálů, včetně zoologických zahrad a botanických zahrad, s výjimkou knihoven, kromě případů, kdy udržují stálé výstavní prostory.*“ Poslední definicí ze srpna roku 2022 je: „*Muzeum je stálá nezisková instituce ve službách společnosti, která odborně zpracovává, sbírá, konzervuje, interpretuje a vystavuje hmotné i nehmotné dědictví. Muzea jsou otevřená veřejnosti, přístupná a inkluzivní. Podporují a rozvíjejí rozmanitost a udržitelnost, fungují a komunikují eticky, profesionálně a za účasti různých komunit. Nabízejí rozličné podněty pro vzdělávání, potěšení, reflexi a sdílení vědomostí.*“²⁰ Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů dále k muzeím zmiňuje galerie jakožto specializovanou sbírku výtvarného umění.²¹

Pro cíl mé práce jsem navštívila instituce muzeí, kde jsem předpokládala, že měly či mají ve svých sbírkách výrobky spojené s výrobou hraček. Aby prezentace výrobků souvisela s tématem bakalářské práce, navštívila jsem muzea a další instituce v částech Šumavy a jejím okolí.

²⁰ *Definice muzea.* Online. Dostupné z: <https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>. [cit. 2024-01-15].

²¹ Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů

2.1.1. Chanovice

Muzeum lidových řemesel, Galerie Nositelů tradice

Jako první jsem zavítala do obce Chanovice, která se nachází v okrese Klatovy. V areálu zámku, který nese stejnojmenný název jako obec, je v bývalých prostorách maštali na hospodářském dvoře realizována expozice Lidových řemesel Pošumaví společně s ukázkami ocenění Nositelů tradice. Expozice zahrnovala nejen prezentaci českých hraček 19. a 20. století, ale také například náradí, které se používalo v různých řemeslech, či řemesla jako košíkářství, výroba dud, či například výroba porcelánu. Pro návštěvníky je možnost si předměty nejen prohlédnout, ale také zakoupit. Na výběr ke koupi bylo z figurek, koníků vyrobených jako písťala nebo koníků, kteří klapali. Výrobky byly od pana Drhovského, který se zaměřuje na hračky vyřezávané a také soustružené. V prostorách expozice byly k vystaveným hračkám přiřazeny informační tabule o výrobcích, nositelích tradice lidových řemesel. Tabule byly obdélníkového tvaru o velikosti přibližně 30 cm široké a 25 cm vysoké. Text byl psán v českém jazyce v černé barvě na bílém pozadí. Informační tabule se vždy týkaly jen nositelů tradice. Ti byli v první části představeni, společně s jejich specializací a další část textu opravdu krátce shrnovala jejich život. Tyto informační tabule můžeme považovat za medailonky o výrobcích. Jiné exponáty nebyly nijak popsány.

Expozice poukazuje na rozmanitou domácí výrobu. K vidění byly výrobky Zdeňka Bukáčka, který navazuje na rodinnou tradici a vyrábí hračky podle historických vzorů tzv. krounských hraček. Vystaveni byli například trubači na koních, panenky, šachové figurky, figurky fotbalistů. Dalším nositelem lidové tradice, který byl zahrnut v expozici, byl Ladislav Chládek. Ladislav Chládek se stal mistrem lidové výroby v roce 1988 v oboru soustružení dřeva a specializuje se na dřevěné štípané hračky.²² Exponáty byly volně položeny na podstavcích a na zemi, či na desce, která byla součástí konstrukce připomínající dřevěný prodejní stánek. Pro lepší zvýraznění a vyniknutí exponátů byly položeny na bílém plátně. Některé exponáty byly uzavřené ve vitrínách, které nebyly nijak nasvícené a byly situovány po stranách místnosti. Vitríny nebyly nijak bezpečnostně, například s pomocí alarmu zajištěny. Veškeré vystavené předměty bylo možné fotografovat, ale světla v celém prostoru na stropě často znemožňovala zachytit kvalitní snímek (viz obr. 1–9).

²² Informační tabule. 08.02.2023. Muzeum lidových řemesel, Expozice Nositelů tradic Chanovice

2.1.2. Kašperské hory

Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky

Stálou výstavu hraček, kterou jsem navštívila, můžeme najít v soukromém Muzeu historických motocyklů a Muzeu české hračky v Kašperských Horách. Expozice je situována v prostorách staré pudy, která je bohatě zaplněna různými druhy hraček ze středisek hračkářské výroby v České republice. Tato sbírka obsahuje přes více než 1000 exponátů. Zdeněk Bálek nabízí možnost vidět soubor hraček z dědictví jeho ženy, z rodiny Brandtovy.²³ Muzeum má otevřeno každý den od devíti hodin do půl šesté.

K exponátům byly umístěny informační cedule, na kterých byl nápis, z jakého území, střediska hračkářské výroby, či od jakého autora pocházely. K některým hlavním střediskům hračkářské výroby na Šumavě, Domažlicku, Krušnohoří, Příbramsku, Krouné, Králíkách a Karpatské části Moravy byly vytvořeny informační tabule s detailnějším popisem historie výroby hraček. Texty byly psány primárně v českém jazyce. Většina z nich byla doplněna německým a anglickým překladem. Ve většině případech byly texty v přeložených jazycích obsahově stejné jako texty v češtině. Papíry, na kterých byl text vytištěn, byly poměrně zašlé, stejně jako doplňující vytištěné obrázky hraček v různých velikostech a tvarech. To vše bylo přilepeno na dřevěných tabulích se stojany, na trámech stropu pudy či na bocích bílých dřevěných vitrín. Popisky a texty doplňovaly černobílé fotografie dalších dřevěných hraček, jejich autorů, původních výrobců hraček, či například zaměstnanců. Některé fotografie byly přidělaný na dřevěných destičkách a následně nalepeny na zmíněné tabule. Nadpisy tabulí byly vytvořeny z bílých dřevěných písmen o velikosti 5 cm, které byly přilepeny na žlutý pruh papíru pro lepší vyniknutí textu. Tyto tabule informovaly o tom, kdo stojí za výrobou a v jakém místě se hračky vyráběly.

Houpací koníci, automobily, letadla, postýlky, domečky pro panenky, lodě, loutky, kulisy pro loutkové divadlo, panenky, kočárky, trakaře, vláčky, počítadla, různé druhy zvířat, skládačky, postavičky znázorňující různá povolání, puzzle a mnoho dalších hraček bylo umístěno ve vitrínách, na policích, byly zavěšeny na trámech anebo volně položené na zemi, či na horních částech vitrín vysokých přibližně 2,5 m (viz obr. 10–23). Půda nebyla nijak osvětlena. Jediný zdroj světla byl z oken. V prostorách pudy

²³ HROPENIAK, Vladimír. *Šumavská muzea. In: Šumava: příroda, historie život, s. 740*

bylo možné pořizovat fotografie. Zda měly hodnotnější výrobky, popřípadě originály, své místo pro jejich bezpečnější uchování ve vitrínách nebylo možné poznat. Vitríny nebyl nijak bezpečnostně opatřeny. V určitých částech půdy byl pomocí provázku omezen prostor pro přiblížení se k výrobkům. Na exponáty nebylo možné sahat.

Muzeum Šumavy Kašperské Hory

Dalším muzeem, jež se ve městě Kašperské Hory nachází je, Muzeum Šumavy. Muzeum Šumavy sdružuje celkově čtyři muzejní expozice, a to ve městech Sušice, Kašperské Hory, Dobrá Voda a Železná Ruda. Každé z těchto muzeí má své expozice cílené na specifika v jejich regionu. Ve městě Sušice se expozice věnuje sirkařství a výrobě zápalek. Železná Ruda nabízí společnosti možnost nahlédnout na sklářství či například hamernictví. Připomínky židovského obyvatelstva Šumavy jsou doménou muzea v Dobré Vodě. Muzeum Kašperské Hory se věnuje sklářství a krásám šumavské přírody a celkově životu na tomto území.²⁴ V současné době je však toto poslední zmíněné muzeum v rekonstrukci. Veškeré exponáty jsou vyklizeny a prostory se předělávají. Datum, kdy by se mělo muzeum znovu otevřít společnosti ještě není známo. Bohužel, pro můj výzkum jsem tak přišla o potenciální informace, které by se mohly týkat mého tématu. Avšak samostatná expozice o hračkách nebo továrnách z okolí zde podle pracovníků muzea nebyla ani před rekonstrukcí.

2.1.3. Klatovy

Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech, příspěvková organizace

Tuto příspěvkovou organizaci jsem navštívila v březnu roku 2024. Činnost muzea byla zpočátku zaměřena zejména na sbírkotvornou činnost, avšak to se v moderní době změnilo. Možnosti pro návštěvníky jsou široké. Muzeum nabízí prostory studovny, které jsou otevřené každé pondělí a středu. Mimo stálé expozice jsou také uspořádány výstavy na různá témata, které se vztahují k městu Klatovy, či celkově k regionu. Přednáškový sál slouží jak k odborným, tak například i společenským a osobnějším setkáním. Zde se také uskutečňují menší koncertní a divadelní představení.²⁵ V současné době je k vidění do 15. května 2024 výstava: „Jana Brožová, známá –

²⁴ *Muzeum Šumavy*. Online. Dostupné z: <https://www.muzeumsumavy.cz/muzeumsumavy/>. [cit. 2024-04-13].

²⁵ *Historie*. Online. Dostupné z: <https://muzeum.klatovynet.cz/muzeumkt/historie.asp>. [cit. 2024-04-04].

neznámá“. Jedná se o soukromou sbírku Lubomíra Pěkniceho a sbírkového fondu klatovského muzea o této malířce.²⁶

Co se týče vystavených hraček, jejich počet byl velice skromný. Ve vitrínách na dřevěných podstavcích, jež nebyly nijak nasvícené, byly vystaveny na skleněných poličkách například dřevění ptáčky, židle a stůl pro panenky, dále postýlka, koníci, sloni a šachové figurky. To vše doplňovaly malované lidové obrazy znázorňující děti, které spolu tráví čas a hrají si (viz obr. 24–27). K obrázkům byl přidán i text vytištěný na papíře zmiňující rozhovor klatovské malířky Jany Brožové z prosince roku 1979, jež vyprávěla o dárcích, které děti dříve dostávaly. Tato malířka často dostávala knihy s obrázky, kterými se později inspirovala a sama začala tvořit.

2.1.4. Plzeň

Západočeské muzeum v Plzni

Dalším muzeem, které jsem během sběru informací a dokumentů k mé bakalářské práci navštívila bylo Západočeské muzeum v Plzni a jeho hlavní budova. Toto muzeum má několik poboček. Jednou z nich je Národopisné muzeum Plzeňska, které je dočasně uzavřeno. Další pobočkou je Muzeum církevního umění plzeňské diecéze, Muzeum loutek, Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech a Vodní hamr Dobřív/ Pamětní síň Jindřicha Mošny.²⁷

Mým hlavním cílem, byla návštěva Národopisného muzea v Plzni, které se nachází na Náměstí Republiky. Muzeum je však od roku 2021 v rekonstrukci a k jeho otevření by mělo dojít údajně do konce roku 2024. Místo Národopisného muzea Plzeňska jsem se tedy rozhodla navštívit hlavní budovu Muzea Západočeského v Plzni.

Veřejnosti se v tomto muzeu nabízí možnost navštívení expozic nesoucí název: Pohledy do minulosti Plzeňského kraje – Archeologie, Pohledy do minulosti Plzeňského kraje – Historie, Umělecké řemeslo/ Užité umění.²⁸ Po příchodu k pokladně jsem sdělila pracovníci můj záměr spojený s bakalářskou prací a zeptala se, která z expozic by pro mne byla tématem nejbližší. A tak jsem na doporučení navštívila expozici Umělecké řemeslo/ Užité umění. Expozice byla situována ve třetím patře muzea. Bohužel v celé

²⁶ *Kalendář akcí*. Online. Dostupné z: <https://muzeum.klatovynet.cz/muzeumkt/akce.asp>. [cit. 2024-04-04].

²⁷ *Naše muzea*. Online. Dostupné z: <https://www.zcm.cz/o-muzeu/objekty>. [cit. 2024-04-05].

²⁸ *Expozice*. Online. Dostupné z: <https://www.zcm.cz/pro-navstevniky/expozice>. [cit. 2024-04-13].

expozici nebyla jediná část či výrobek věnovaný výrobě hraček, popřípadě továrnám, kterým se budu v průběhu práce věnovat. Měla jsem však možnost mluvit s kurátorkou výstavy Mgr. Ludmilou Kotorovou, která mi sdělila několik informací týkajících se zavřených prostor Národopisného muzea Plzeňska. Expozice Uměleckého řemesla byla věnována výrobkům z keramiky, porcelánu, skla, kovu a také šperkům a hodinám.

2.1.5. Rejštejn

Informační centrum v Rejštejně

Existují však instituce, jež podle charakteristik a zákonů nespadají pod instituce muzeí, i přes to, že tento pojem ve svém názvu nesou, či jen nabízí společnosti přístup k uchovanému a prezentujícímu kulturnímu dědictví. Tyto instituce se často objevují v malých obcích, které by se daly spíše nazvat například informačními centry, síněmi slávy apod. Svou polohou mají k prezentaci místního kulturního dědictví nejbližší. Jednou z těchto institucí, které jsem navštívila bylo informační centrum v Rejštejně. V blízkosti toho města se v údolí Losenice nachází již zchátralé budovy bývalé továrny na výrobu hraček Bohemia-Werke, a proto byl nedílnou součástí prostor informačního centra v Rejštejně malý úsek místnosti věnovaný historii této továrny. K vidění bylo i několik výrobků, které podnik vyráběl, jako například kočárek, který nebyl ve své podobě zde úplný a chyběla mu boudička. Společně s textem týkajícím se historie tohoto objektu nabízelo informační centrum také ukázky z katalogu zboží. Katalog pocházel z roku 1939 (viz obr. 28–35). Veškeré informace ohledně historie továrny byly napsány v českém jazyce. Text byl vytištěn, zalaminován a připevněn na stojací dřevěné tabule. Katalogy byly psány v jazyce národnosti zakladatele továrny, tedy v německém jazyce. Pracovnice v informačním centru v Rejštejně byla dotázána, odkud byly informace a dokumenty o továrně převzaty. Odpovědí mi bylo: „*Tak různě po internetu.*“ V momentě, kdy jsem si text přečetla, povšimla jsem si shody textu s tím, na který jsem sama na webových stránkách sumavanet.cz²⁹ narazila a který psal významný historik Vladimír Horpeniak.

²⁹ HORPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice*. Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02]

2.2. Galerie

2.2.1. Český Krumlov

Museum Fotoatelier Seidel Český Krumlov

Příkladem paměťové instituce blízke galerii může být Museum Fotoatelier Seidel Český Krumlov. Jak uvádí na oficiálních stránkách této paměťové instituce: „*Na jednom místě se zde totiž dochovala jednak samotná budova s ateliérem s minimálními stavebními úpravami, dále významná část původního technického vybavení fotoateliéru a konečně i samotné dílo mimořádného rozsahu, které zde bylo vytvořeno.*“ Galerii je v tomto ohledu myšlen stoletý secesní ateliér, ve kterém pracoval a žil Josef Seidel společně se svou rodinou. Součástí dědictví jsou nejen prostory, ale také původní vybavení společně s alby, pohlednicemi a fotografiemi, jež Josef Seidel společně se svým synem pořídili a vytvořili.³⁰

Dokumentaci historie výroby zprostředkoval právě již zmíněný a známý fotograf Josef Seidel, jenž si vysloužil titul „fotograf Šumavy“. Josef Seidel poté i společně s jeho synem Františkem převzal ateliér v Českém Krumlově po smrti dalšího významného fotografa Šumavy Gottharda Zimmera.³¹ V roce 2007 se v Regionálním muzeu v Českém Krumlově konala výstava, která nesla název „Šumavské obrázky z ateliéru Seidel.“ Jednalo se nejen o fotografie ze Seidelova archivu, ale také zde bylo k vidění několik replik výrobků dokumentujících šumavské hračky firmy Bohemia-Werke Watzlawick.³² Ivan Hudičák vyrobil volné kopie původních výrobků – houpací labuť, houpací kočky, koloběžky a přenosné tabule.³³ Josef Seidel pořídil fotografie zaznamenávající propagaci výrobků v katalogu pro roky 1930–1931. Autoři výstavy byli Mgr. Ivan Slavík a Ing. Petr Hudičák.³⁴

S kurátorem Muzea Fotoatelier Seidel v Českém Krumlově Petrem Hudičákem jsem se dostala do kontaktu prostřednictvím e-mailů. Mým cílem bylo získat informace a dokumenty ohledně zmíněné výstavy v roce 2007. Poprvé jsem panu Hudičákovi

³⁰ *Museum Fotoatelier Seidel*. Online. Dostupné z: <https://www.seidel.cz/cz/museum-fotoatelier-seidel/>. [cit. 2024-03-11].

³¹ HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. s. 45

³² *Šumavské hračky firmy BOHEMIA WERKE na fotografiích Josefa Seidela v Regionálním muzeu v Českém Krumlově*. Online. Dostupné z: <http://infoservis.ckrumlov.info/docs/cz/ad2007052901.xml>. [cit. 2024-03-02].

³³ HUDIČÁK, Petr. 11.15. 2023. e-mailová korespondence

³⁴ HORPENIAK, Vladimír. *Kus zapomenuté historie Šumavy v Regionálním muzeu v Českém Krumlově*. Online. Dostupné z: <https://www.lipno.pro/lipno/fr.asp?tab=snet&id=3587>. [cit. 2024-03-02].

napsala e-mail v listopadu v roce 2023 s představením mého tématu a cíle bakalářské práce společně s otázkami, zda je možné mi určité podklady pro práci poskytnout. Odpovědí mi bylo sděleno, že pan Hudičák rád informace a potřebné dokumenty zprostředkuje, ale z důvodu dlouhé doby uplynutí od realizace výstavy bude trvat, než se k nim dostane. V e-mailu mě také odkázal na pro mou bakalářskou práci důležité zdroje. Za poskytnutí několika informací jsem panu Hudičákovi odpověděla na jeho otázky ohledně mého studia. Od prvního e-mailu jsem se panu Hudičákovi několikrát připomínala a 6. března 2024 mi zaslal několik původních snímků Josefa Seidela (viz obr. 36–40).

2.3. Archivy

Archivem rozumíme instituci, jež uchovává archivní dokumenty, archiválie a pečuje o ně. Za archiválii považujeme nejen psané dokumenty, ale také hmotné předměty, které byly vzaty do evidence pro svůj historický, kulturní, vědecký, estetický, informační kontext. Ze souboru archiválií vznikne archivní fond, či archivní sbírka. Rozdílem mezi těmito definicemi je to, že archivní fond pochází od jednoho původce, oproti tomu archivní sbírka od více původců. Archivnictví, jakožto činnost pečující o archiválie se řídí zákonem č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, který mimo jiné popisuje například práva a povinnosti vlastníků archiválií, výběr a evidenci archiválií, jejich následnou ochranu a to, jak je možné archiválie využívat.³⁵

2.3.1. Klášter u Nepomuku

Státní oblastní archiv Plzně s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku

Pro získání informací jsem společně s vedoucí mé bakalářské práce navštívila Státní oblastní archiv Plzně s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Před jeho návštěvou jsem 15. listopadu v roce 2023 e-mailem kontaktovala archivářku Mgr. Janu Benediktovou s prosbou, zda je možné mi před badáním poskytnout obecnější informace o archiváliích týkajících se továrny Bohuslava Urbánka v Chlumu u Hartmanic. Byl mi poskytnut inventární seznam a úvod, v němž byl popsán vývoj původce fondu a vývoj dějiny fondu. Poskytnuté informace však nebyly pro mě dostačující. Objednala jsem se tedy na konkrétní termín návštěvy badatelny, s čímž byla spojena žádost o předložení archiválií. S vyplněním žádanky o předložení archiválií, ve

³⁵ Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů

kteře jsem vypsala název archivního souboru (fondu) společně s inventární jednotkou a osobními údaji, jsem tedy po přijetí žádosti měla možnost prezenčně navštívit badatelnu archivu v Klášteře u Nepomuka. K dispozici mi byly poskytnuty čtyři kartony, ve kterých byly informace ohledně správy závodu, obchodních záležitostí, zaměstnanců, účetnictví, technické dokumentace, či výroby. Bylo mi umožněno fotografovat předložený materiál a následně jej využít při zpracování mé bakalářské práce. V kartonech se nachází materiál spíše nesetříděný a původní fotografie výrobků, jež byly pro moji práci zásadní se zde nenacházely vůbec. Přesto bylo však možné z předloženého materiálu vyčíst podstatné informace o vzniku i zániku zkoumané továrny, o osobě majitele a o některých vztazích, které Bohuslav Urbánek udržoval se svým okolím.

2.4. Knihovny

Jednou z paměťových institucí jsou také knihovny. Podle zákona o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (č. 257/2001 Sb.) se pod pojmem knihovna rozumí zařízení, které umožňuje lidem zpřístupnění, zprostředkování a poskytování knihovnických dokumentů, informací, rešerší, ústní bibliografie. Knihovna je pro veřejnost přístupný informační systém, který je evidován Ministerstvem kultury ČR.³⁶

Instituci knihoven jsem v průběhu bádání a tvoření mé bakalářské práce samozřejmě využívala také. Během terénního výzkumu, jsem se mimo archivy a muzea snažila také nahlédnout do místních knihoven, popřípadě informačních center, kde měli možnost zakoupení knih. Bylo to ve městech Kašperské hory, Sušice, Rejštejn, Chanovice, Plzeň, Klatovy. Nejčastěji jsem však navštěvovala Studijní a vědeckou knihovnu Plzeňského kraje společně s univerzitními knihovnami Západočeské univerzity a to, knihovnu pedagogickou a filozofickou a právnickou knihovnou.

Žádná z navštívených knihoven mi však neposkytla ucelenou literaturu, která by se zabývala mým tématem – industriálním dědictvím Šumavy se zaměřením na dřevozpracující podniky. Z tohoto lze usuzovat, že téma není prozatím zpracováno.

V této práci spojuji přínosy lesů Šumavy a jejich využití s industriálním dědictvím, proto se nadále zabývám sortimentem, zejména hračkovým, který byl továrně

³⁶ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)

zpracováván. Mým úkolem bude představit a porovnat továrny, které se zabývaly výrobou dřevěných hraček. První továrnou, o které bude pojednávat následující kapitola, je továrna Bohemia-Werke rodiny Watzlawicků. Nejprve se však věnuji hračce jako předmětu, který každého z nás provází již od útlého dětství. Zmíním stručně její historický vývoj a materiály, ze kterých se v průběhu času vyráběla a v současnosti vyrábí.

3. Industriální dědictví

3.1. Hračka

Již od dob pravěku byla hračka určitým přiblížením a vniknutím do světa dospělých. Děti mají potřeby stále stejné. Je potřeba je zabavit a rozvíjet jejich osobnost. Zmenšeniny věcí, které dospělí běžně používali dopřávaly dětem rozvoj v oblasti učení a fantazie. Naděžda Melniková-Papoušková říká, že: „*Dítě tu má možnost vybíjet svou touhu po tvoření nového světa, uplatnit fantazii, která dává nekonečné obměny věci z hlediska dospělých nevýznamné.*“³⁷ A pokračuje takto: „*Hračka je totiž ve své podstatě velmi složitou věcí, která nabývá různých funkcí v souvislosti s tím, z jakého hlediska se na ni díváme, a přitom však strukturálně zůstává beze změn.*“ Podle této autorky je možné hračky rozlišovat ze tří hledisek a to: podle toho, z jakého materiálu je zhotovena, podle specifických úkolů, jež plní a třetí rozlišení je pro jaké pohlaví a věk je určena, či zda může být považována za neutrální hračku.³⁸

Nejdůležitějším hlediskem je pro mne hledisko první, tedy z jakých materiálů je, či byla hračka vyrobena. Dále budu pokračovat hrubým nástinem toho, jak se materiál využívaný k výrobě hraček v průběhu života měnil.

Hlína, dřevo, kámen a kosti byly typickými materiály k výrobě hračky od dob nejstaršího období vývoje lidstva.³⁹ Ve vzácných případech se v minulých epochách vytvářely hračky z olova či bronzů.⁴⁰ Emanuel Hercík říká, že: „*Hračka vznikla v pravěku jako životní potřeba a má svou vývojovou linii, kterou není možno sledovat pro nedostatek dokladů. Hračka nám však zachovává náměty a výtvarné formy mnohých drobných předmětů vzniklých v prastarých kulturách.*“⁴¹ Na přelomu doby bronzové a železné se objevují i hračky z pálené hlíny jako například chrastítka. Jako další materiál, ze kterého se v pravěku vyráběly hračky uvádí Emanuel Hercík břidlici.⁴²

V dobách starověku se v Egyptě vyráběly hračky ze dřeva. Některé z nich byly i kolorovány či byly pohyblivé. Stálým materiálem, který se ve těchto dobách používal byl kámen a pálená hlína. Většina hraček měla stále kultovní význam a jejich nálezy

³⁷ MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda. *Lidové hračky*. s. 13

³⁸ Tamtéž. s. 14-15

³⁹ MADEROVÁ, Marie a KORANDA, Jiří. *Hračky našich předků: Katalog sbírky hraček národopisného muzea Plzeňska*.

⁴⁰ STEIGER, Eva a Ivan. *Umění hraček dvou tisíciletí: obrázkový průvodce zlatým věkem historických hraček*. s.10

⁴¹ HERCÍK, Emanuel. *Československé lidové hračky*. s. 32

⁴² Tamtéž. s. 22

jsou spojeny zejména s pohřebními místy, kde se nacházely další obřadní pohřební předměty.⁴³ V tomto případě může být složité rozeznat, zda se jednalo o hračku, fetiš nebo náboženský předmět. Hračky se také zhotovovaly z dražších materiálů, jako je například zlato, stříbro, jantar, či mramor. Nechyběl však materiál jako je textil.⁴⁴

I přes to, že se ze středověku příliš dokladů o hračkách nedochovalo, podle Emanuela Hercíka byl zřejmě nejpopulárnější hračkou v době středověku turnajový koníček, který svou oblibu nacházel ještě v 16. století. Hliněné figurky, keramičtí koníci, jezdcí, či keramické nádobíčko bylo typickým materiálem a podobou hračky pro dobu středověkou.⁴⁵ Melniková-Papoušková uvádí: „*Pro stáří keramických hraček mluví také pradávny původ hrnčířství, se kterým keramické hrnčířství je úzce spjato.*“ Melniková-Papoušková hovoří také o hlíně a dřevu jako o základních hmotách lidového hračkářství. Hlína byl materiál, ke kterému nebylo potřeba mnohých nástrojů. K tvorbě hračky stačily ruce. U materiálů jako je dřevo: „*Dávalo možnost lehčího, barevnějšího a tím i veselejšího kolorování než keramika.*“⁴⁶

Až koncem 18. století, jak uvádí Marie Maderová společně s Jiřím Korandou se objevují i další materiály jako je porcelán, kov, či celuloid. Velkým převratem u hraček bylo rozšíření o využití umělých hmot.⁴⁷ K velikému rozkvětu a rozvoji výroby hraček došlo ve 20. století. V této době došlo k rozmachu velkovýroby, tedy výroby tovární. Otevřel se svět s dalšími možnostmi využití nových materiálů. Sortiment výrobků byl obohacen a z výroby přidružené se stala výroba samostatná. V současné době existuje nespočet typů, druhů hraček z nejrůznějších materiálů.

Hračky ze dřeva jsou pro tuto práci stěžejní stejně jako území Šumavy. Jak uvádí Melinková-Papoušková, právě zde: „*V chudých horských krajích jako je Šumava, Krušnohoří, Českomoravská vrchovina bývaly celé vsi, kde v každé rodině se soustruhovaly hračky, nebo řezaly příbuzné, betlémské figurky.*“⁴⁸ Oproti domácí, rodinné výrobě se budu věnovat výrobě tovární, která by však bez té domácí nevznikla. Zprvu byla výroba hraček většinou situována do zimních měsíců, šlo tedy spíše až na nějaké výjimky o sezonní práci. V ostatních měsících se pracovníci starali o svá

⁴³ HERCÍK, Emanuel. *Československé lidové hračky*. s. 24

⁴⁴ HEJNA, Antonín. *Z historie hraček*. s. 24

⁴⁵ HERCÍK, Emanuel. *Československé lidové hračky*. s. 25

⁴⁶ MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda. *Lidové hračky*. s. 18

⁴⁷ MADEROVÁ, Marie a KORANDA, Jiří. *Hračky našich předků: Katalog sbírky hraček národopisného muzea Plzeňska*.

⁴⁸ MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda. *Lidové hračky*. Úvod

hospodářství, či pracovali v okolních lesích a podobně. Typickým druhem dřeva, který se k výrobě hraček používal bylo dřevo smrkové. Druh dřeva se lišil v odlišnosti typů lesa, který se poblíž výrobního střediska nacházel. Zřídka se ve výrobě objevovalo dřevo listnatých stromů, avšak našly se i výjimky, jako například ve Skašově, kdy se používalo zejména dovážené lipové dřevo. To však bylo později nahrazeno dřevem smrkovým. Další výjimkou bylo jedno ze středisek hračkářské výroby a tím byla obec Krouna, která využívala dřevo buku, než, jak tomu bylo u Skašova, jej nahradilo dřevo smrku. Oproti tomu „Lidové hračky, jak je známe, jsou již vlastně průmyslovými výrobky domácího průmyslu. Jejich výroba vykazuje všechny znaky výroby průmyslové. Je tu dokonalá dělba práce a specializace v jednotlivých pracovních výkonech.“ říká Emanuel Hercík.⁴⁹

V následujících kapitolách budu popisovat vznik, fungování a historii továren, které se zaměřovaly na výrobu dřevěných hraček ve vybrané oblasti. Jako první se zaměřuji na továrnu Bohemia-Werke.

3.2. Bohemia-Werke

Většina informací o historii továrny je sepsána díky korespondenci vedoucí této práce s Franzem Peterem Kreussem, který poskytl několik dokumentů a fotografií. Franz Peter Kreuss je synem manželky (Emma Watzlawicková, rozená Kreussová) jednoho ze synů (Alfred Watzlawick) zakladatele továrny, avšak o něm nemluví jako o svém otci. Poté co Alfred Watzlawick během války v roce 1944 padl, si Emma Watzlawicková našla nového partnera, se kterým počala právě F.P. Kreusse.⁵⁰

Opomenutá továrna, jež kdysi byla největším průmyslovým podnikem města Kašperských Hor se nachází nedaleko města Rejštejn na říčce Losenice, která byla využívána jako zdroj vodní energie nejen pro stroje několika výrobních a zpracovatelských provozů, ale i pro celkový chod. Podnik vznikl v roce 1878 díky tesařskému mistru a obchodníkovi Franzi Watzlawickovi (5. 12. 1847 – 5. 9. 1904)⁵¹, který koupil dřevařskou soustružnu.⁵²

⁴⁹ HERCÍK, Emanuel. *Československé lidové hračky*. s. 18

⁵⁰ *Alfred Watzlawick*. Kohoutí Kříž: šumavské ozvěny [on-line]. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, c2001-2024. Překlady a české texty Jan Mareš, elektronická verze Ivo Kareš. Online. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=wataf>. [cit. 22.03.2024].

⁵¹ *Paul Watzlawick*. Kohoutí Kříž: šumavské ozvěny [on-line]. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, c2001-2024. Překlady a české texty Jan Mareš, elektronická verze Ivo Kareš. Online. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watzp>. [cit. 22.03.2024].

⁵² HROPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. s. 34

První majitel a zakladatel podniku Franz Watzlawick (viz.obr. 41) se narodil v Kašperských Horách a po celý svůj život se zde zasazoval i o prospěch tohoto města, tedy nejen své továrny, což se dozvídáme z místní kroniky. Svůj post starosty obhájil v následujících volebních obdobích: 1893 – 5. 11. 1897, 29.12. 1897 – 20. 7. 1901, 20. 7. 1901 – 20. 7. 1904. O dalším období se již kronika nezmiňuje. Obhájení tří období po sobě je však výjimečné a může to znamenat oblíbenost Franze Watzlawicka v obci.⁵³ Měl 12 dětí. Synem, jenž zdědil podnik byl Leo Watzlawick (viz obr. 42), který vedl podnik až do vysídlení v roce 1945. Synové Lea Watzlawicka Ludwig, Rudolf a Josef později působili v různých pozicích rodinné firmy.⁵⁴ Ludwig Watzlawick byl technickým ředitelem tohoto podniku. Na jeho místo přišel později kvalifikovaný inženýr Karl Kreuss. Alfred Watzlawick, bratr Lea Watzlawicka společně s jeho manželkou Emmou, rozenou Kreussovou založili prodejní pobočku ve Vídni. Leo Watzlawick založil po nuceném odsunu podnik v Rakousku, který po jeho smrti převzal jeho synovec, syn Alfreda Watzlawicka Kurt Watzlawick. Ten podnik vedl až do jeho uzavření z ekonomických důvodů.

Zpočátku se výroba zaměřovala na násady k bičům, kartáče, nohy ke stolům a židlím anebo také na ozdobné knoflíky.⁵⁵ P rozšíření provozů o truhlárnu a ohýbárnu dřeva a později také o čalounickou a lakýrnickou dílu, společně kovárnou a zámečnickou dílnou nesl podnik v 90. letech 19. století název: „*Erste österreichischungarische Kinderwagenfabrik Bohemia*“, tedy „*První rakousko-uherská továrna na kolečka k dětským kočárkům Bohemia*“.⁵⁶ Jak je z českého překladu patrné, nešlo jen o rozšíření areálů a prostor, ale také o výrobky samotné. Vyráběly se zde dětské kočárky, ale také například žebřinové vozy, loukot'ová kola pro ruční trakaře.⁵⁷

Za habsburské monarchie, v tomtéž roce, kdy Franz Watzlawick koupil prostory továrny byla v Kašperských Horách založena odborná škola pro zpracování dřeva. Díky tomu, byl zaručen kvalifikovaný personál pro výrobu. Tyto školy (další byly založeny

⁵³ Městský úřad Kašperské Hory. 1888-1896. *Kronika města*. In: Archiv města Kašperské Hory. Státní okresní archiv Klatovy. Karton 6,3. Inv. č. 885.

⁵⁴ *Alfred Watzlawick*. Kohoutí Kříž: šumavské ozvěny [on-line]. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, c2001-2024. Překlady a české texty Jan Mareš, elektronická verze Ivo Kareš. Online. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=wataf>. [cit. 22.03.2024].

⁵⁵ HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*., s. 34

⁵⁶ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Word dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁵⁷ HORPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice*. Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02]

ve Volarech a Tachově) měly sloužit k přípravě žáků, a to jak po teoretické, tak praktické stránce s cílem dobrého a kvalitního budoucího uplatnění.⁵⁸ Odborná dřevařská škola v Kašperských horách fungovala od roku 1878 až do roku 1926.⁵⁹

Před první světovou válkou měla továrna montážní dílny ve Vídni, kde probíhalo montování součástí kočárků z Kašperských Hor. K ještě většímu rozmachu výroby, exportu a navázání vztahů i s jinými městy měla posloužit železniční trať, která by vedla kolem továrny v údolí Losenice. Avšak plán rakouské správy železnic byl přerušen a nikdy nebyl uskutečněn z důvodu událostí první světové války.⁶⁰ Přeprava zboží se tak zprvu opírala o vlastnictví a využívání sedmi koní, které později nahradila automobilová doprava.⁶¹ I přes průběh první světové války se dala najít pro podnik určitá pozitiva v ohledu otázky budoucnosti podniku. Díky zakázkám pro armádu během těchto let mohla rodina Watzlawicků dále pokračovat v činnosti.

Mezi světovými válkami v roce 1925 se díky českému parlamentnímu zápisu dozvídáme o bouři, která zasáhla Kašperské Hory a okolí. V důsledku bouře přišlo několik lidí v jiných podnicích o pracovní pozice a škody na továrně rodiny Watzlawicků, kde bylo zaměstnáno kolem 200 pracovníků se vyšplhaly až na 625 000 korun československých.⁶²

Největší průmyslový podnik ve městě se díky dalšímu rozšíření přejmenoval na Bohemia-Werke. Rozšíření se projevilo i v oblasti sortimentu. Ten byl obohacen o sportovní kočárky, kočárky pro panenky, vybavení pro zimní sporty, tedy například o lyže a dále také o dětské hračky, jimiž byly dětská autíčka, koloběžky, či tříkolky.⁶³ Tento rozmach továrny dopřával vytvoření šancí na uplatnění i pro lesní dělníky. Na výrobu obsáhlého sortimentu zboží bylo potřeba veliké množství zpracovaného dřeva. Ročně tak továrna zpracovala až 10 000 metrů krychlových dřeva. Jednalo se

⁵⁸ HROPENIAK, Vladimír. *Odborná škola pro zpracování dřeva*, s. 52-53

⁵⁹ Tamtéž, s. 54

⁶⁰ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁶¹ HROPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice*. Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02]

⁶² KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁶³ Tamtéž.

kromě smrku o dřevo z buku a javoru, které se řadí mezi tvrdé dřevo. Tvrdého dřeva z celkových 10 000 metrů krychlových bylo potřeba 1000.⁶⁴

Továrna tak nabízela pracovní příležitosti, kterých využívali nejen lidé z Kašperských Hor, Rejštejna, Kozího Hřbetu, Tuškova, Bohdašic, ale také lidé ze vzdálenějšího okolí. Rozvoj továrny mezi dvěma světovými válkami umožnil pronajmutí si další pily v Borových Ladech, a to bratry Rudolfem a Josefem Watzlawickovými. Tato pila zaměstnávala 12 až 15 pracovníků.⁶⁵ Ve 30. letech 20. století i přes průběh a důsledky hospodářské krize byla továrna konsolidovaným podnikem s přibližně 230–250 zaměstnanci, která se hleděla i na svou prezentaci (viz obr. 43, 44, 45). Mnozí z nich našli pracovní místa u firmy Bohemia-Werke poté, co v Klášterském Mlýně nedaleko Rejštejna začal upadat provoz místní sklárny.⁶⁶

Rodina Watzlawicků je spojena s domem v Kašperských Horách s číslem popisným 143, který se nachází na náměstí. Tento prostor byl nejen rodinným zázemím pro širokou rodinu, ale také se stal později obchodní kanceláří firmy Bohemia-Werke. V obchodní kanceláři pracovali čtyři úředníci. Výrobky, které bylo možno vidět v katalogích společně s ceníky, jež byly psány jak v českém, tak v německém jazyce, se prodávaly po celých Čechách.

Začátek druhé světové války znamenal pro podnik snížení počtu pracovních sil. Závod Bohemia-Werke tím přišel o kvalifikované pracovníky. Nedostatek pracovních sil z důvodu povolání dělníků do německé armády částečně nahradili váleční zajatci z Francie a Ruska, ženy z Ukrajiny a totálně nasazení Češi z Protektorátu.⁶⁷ Budoucnost továrny byla znovu zachráněna zakázkami pro armádu a sortiment byl na určitou dobu změněn například do podoby dřevěných transportních beden na munici.⁶⁸ Ostatní a typické výrobky nejen pro děti, ale i dospělé, byly omezeny.

Další událostí, které ovlivnily prosperitu a budoucnost firmy byl poválečný odsun Němců. Tyto momenty poznamenaly nejen celkový stav firmy, ale také a

⁶⁴ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁶⁵ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁶⁶ HROPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice*. Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02].

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

zejména vztahy mezi Čechy a Němci. Jak píše Petr Kreuss: „*Odsun německého obyvatelstva z Kašperských Hor znamenal pro sourozence Watzlawickovi i ztrátu jejich domova, obchodu, majetku a práce.*“⁶⁹ V roce 1945 se počet zaměstnanců v závodu Bohemia-Werke snížil na pouhých 37 osob, a to i přes pokusy o zachování výroby a snahy pozdržet již zmíněný odsun německého obyvatelstva. Němečtí obyvatelé, kteří zde dříve pracovali, byli na tvrdou a drsnou práci zvyklí. Vladimír Horpeniak píše: „*V pozdějších letech byla výroba tradičních kočárků zastavena a ve znárodněném podniku se začal montovat jednoduchý nábytek.*“ Provoz továrny pomalu, ale jistě upadal a v provozu zůstala jen pila. Podnik “SOLO” Sušice se ujal objektu továrny až do 80. let 20. století.⁷⁰ Po sametové revoluci v roce 1989 se začala továrna proměňovat v ruiny. Nešťastné události, jako například několik požárů v prostorách bývalé továrny, jen urychlily cestu do zapomnění.

Peter Kreuss popisuje návštěvu bývalé továrny Watzlawick v roce 2003 takto: „*Sami se můžete přesvědčit o úpadku kdysi největšího průmyslového podniku v Kašperských Horách pod českým vedením. Nejde jen o to, že jednotlivé firemní budovy se prostě zřítily, zařízení, která se stále používají jsou také v žalostném stavu. Některé tovární koleje, garáže a kůlny jsou zarostlé. Sklad dřeva a sušárna (nově postavena 1. září 1930) jsou prázdné. Budovy dílen a elektráren jsou vyklizené, staré dřevosoustružně hrozilo zřícení.*“ a pokračuje slovy: „*Bývalý vzorový podnik „Bohemia-Werke“ dnes stojí před námi jako ruina českého plánovaného hospodářství. Kdysi vzkvétající podnik buržoazní dynastie Bergreichensteinů směřuje i po pádu zdi k dalšímu úpadku.*“⁷¹

Je možné, že po světových válkách nastala určitá odtažitost k nemovitým věcem. Vztahy ochladly nejen k lidem, zejména německým občanům, ale také k prostorám, kde se tyto národnosti během dlouhých let mísily a žily pospolu. Ukázkou takových vztahů je právě Watzlawickova pila a továrna, které po válkách procházely mnohými změnami a od konce 80. let 20. století začaly chátrat a jejich stav se od této doby pouze zhoršuje. Nepříznivé události jako časté zatékání vody, vysoká vlhkost a zmíněné požáry, tomuto

⁶⁹ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

⁷⁰ HORPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice*. Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02].

⁷¹ KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

objektu v jeho rozkvětu a záchraně nenapomáhají, naopak jsou jeho pomalou záhubou. V současné době je areál společně s bývalými prostory továrny v nabídce k prodeji.⁷²

K získání aktuálnějších informací o stavu bývalého podniku Bohemia-Werke jsem se v roce 2023 vydala do údolí Losenice v blízkosti města Rejštejn a pořídila několik snímků zbylých budov továrny, jež kdysi sloužila na zpracování dřeva a výrobu dřevěného sortimentu. Celý prostor areálu a zchátralé budovy bývalého prosperujícího podniku rodiny Watzlawicků dávají údolí pochmurný a opuštěný ráz. Přes rozbitá či zcela chybějící okna a části zdí byl v budovách k vidění ponechaný nábytek společně s dalšími věcmi bývalých pracovníků i lidí, kteří se rozhodli tyto prostory během let prozkoumat. Přiložené fotografie jsou důkazem toho, že budova jen těžko odolává zásahům přírody a jsou také mementem toho, jak moc se podoba podniku a celého areálu od 30. let minulého století změnila (viz obr. 46–55).

3.3. Dřevoprůmysl Bohuslav Urbánek, Hartmanice Chlum, Šumava

Továrnu ležící v bývalém hartmanickém okresu v Chlumu u Hartmanic, která byla zprvu vedena jako výroba domácího a kuchyňského nářadí, koupil a ve stejném duchu provozoval dále v roce 1919 Bohuslav Urbánek. Výroba kuchyňského a domácího náčiní se však později přeměnila na výrobu hraček a v roce 1924 byla zapsána jako svobodná živnost.⁷³ Jak uvádějí dokumenty ze soukromé korespondence majitele továrny Bohuslava Urbánka, továrna byla vedena jako výroba hraček společně s dřevozpracujícím průmyslem. K továrně náležela i pila.

Z přihlášky ze Svazu osvobozených politických vězňů se dozvídáme několik informací o životě majitele továrny na výrobu hraček a dřevozpracující průmysl. Bohuslav Urbánek se narodil 1. ledna v roce 1886 v Chrudimi. Vystudoval obchodní akademii taktéž v Chrudimi a polytechniku v Londýně. V Rakousko-uherské armádě sloužil na pozici nadporučík a v záloze byl veden jako nadporučík v československé armádě.⁷⁴

⁷² *Sreality.cz*. Online. Dostupné z: <https://www.sreality.cz/detail/prodej/pozemek/bydleni/rejstejn--/1232508236>. [cit. 2024-03-24].

⁷³ *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁷⁴ URBÁNEK, Bohuslav. 1945-09-10. *Přihláška Svaz osvobozených politických vězňů Sušice*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4A, 1944–1949.

Jeho vztah k podniku podrobněji popíšu společně s událostmi týkající se nejen provozu továrny, ale také vztahů mezi německým obyvatelstvem a událostmi druhé světové války společně s následným odsunem Němců.

Za účelem získání informací jsem navštívila státní archiv v Klášteře u Nepomuku. Nápomocnými archivními fondy byly zejména dokumenty se soukromou korespondencí majitele továrny Bohuslava Urbánka. V mnoha dopisech popisuje velice intimně momenty, kdy mu byl podnik odebrán, či přístup tehdejších nájemníků továrny. Jeho cesta k udržení práce, zaměstnanců a celkově továrny byla trnitá. Díky zachovaným dokumentům jsem měla šanci vidět oddanost pro jeho práci a touhu pečovat a starat se o nejen o svůj kraj a bydliště, ale celkově o své okolí.

Již na začátku 20. let 20. století byl podnik, jak sám Bohuslav Urbánek nazval „Dřevoprůmysl Bohuslav Urbánek, Hartmanice Chlum, Šumava“, výrobně velice prosperující. Přesněji v letech 1923–1925 byl zájem o sortiment natolik obrovský, že se začal vyvážet i mimo stát. Šlo zejména o hračky (viz obr. 56, 57). Dřevěné soustružené figurky, jež byly schopny chodit po šikmé ploše díky samohybné konstrukci.⁷⁵ Státy, do kterých hračky a ostatní sortiment mířil, byly Anglie, Holandsko a Amerika,⁷⁶ a to do USA či například Chile⁷⁷. Tyto úspěchy i mimo tuzemsko byly impulsem k tomu, aby Bohuslav Urbánek přijal společníka, což se také stalo a továrna se přeměnila na veřejnou obchodní společnost nesoucí název: „Bohuslav Urbánek a spol. továrna na hračky v Hartmanicích na Šumavě“.⁷⁸ V této době také začala továrna používat ochrannou značku „TRADE MARK URB“.⁷⁹ Díky stoupajícímu zájmu a velkému množství exportu došlo na přelomu 20. a 30. let k rekonstrukci továrny. Některé prostory byly i znovu postaveny a nářadový inventář byl obnoven. Tyto velké změny a úpravy však měly za následek nedostatek financí na pokrytí provozu, a tak firma přijala bankovní úvěr. I přesto byl začátek 30. let pro podnik dobou rozkvětu. V letech 1930–

⁷⁵ *Historie výroby šumavských dětských hraček*. Online. Dostupné z: <https://www.drevarstvisumava.cz/drevarstvi/fr.asp?tab=drevarstvi&id=256&burl=&pt=VYDV>. [cit. 2024-03-05].

⁷⁶ *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁷⁷ 1928-1937. *Export – Santiago de Chile, Obchodní korespondence*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 3, 2 / Obchodní záležitosti B/ Export, Pohledávka za zástupcem Ing. Šrámkem v Santiago de Chile, Inv. č. 22. 1928-1937.

⁷⁸ *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁷⁹ *Historie výroby šumavských dětských hraček*. Online. Dostupné z: <https://www.drevarstvisumava.cz/drevarstvi/fr.asp?tab=drevarstvi&id=256&burl=&pt=VYDV>. [cit. 2024-03-05].

1931 zaměstnávala firma až 350 osob.⁸⁰ Denně se vyrábělo přes 10 000 zmíněných samohybných figurek, které měly veliký úspěch jak v tuzemsku, tak v zahraničí.⁸¹

Nešťastnými událostmi byly v letech 1934–1935 požár a exploze parního kotle společně s vyrovnávacím řízením s věřiteli z důvodů exportních stagnací a výstupem společníka Stanislava Němce. Po vyrovnávacím řízení vedl podnik Bohuslav Urbánek sám. Nedostatek exportu nahradila tuzemská výroba nových druhů hraček společně se státními zakázkami pro vojenský erár a tabákový průmysl.⁸²

Jak píše sám majitel továrny, výrobu hraček a dřevoprůmysl vedl s úspěchem, ale také s neštěstím. Za německé okupace následovalo Urbánkovo zatčení a jeho vsazení do hartmanické věznice, následně byl však propuštěn. Kvůli závodu byla v roce 1938 posunuta hranice před jeho podnik, a tím připadl do Sudet. Jednalo se o protektorátní hranici, tedy o hranici mezi Protektorátem Čechy a Morava a Německou říší. Jak sám Urbánek píše: „*Neboť jak známo, hranice byla v Berlíně stanovena nad osadou Chlumem, ale kvůli mému podniku hranice posunuta ke Světlé, takže celá osada Chlum přišla do Sudet.*“ V tomto případě byl Bohuslav Urbánek zatčen jako rukojmí a poté ještě jednou. V továrně mohl zůstat, avšak ne v pozici vedoucího. Byl pověřen jako osoba opravující stroje, které, jak sám Bohuslav Urbánek tvrdí: „*Okupanti svou nevědomostí a lajdáctvím pokazili.*“⁸³ Závod byl v dalších letech během druhé světové války pronajímán německým firmám. První z nich byla firma „*Staeber Lagerhaus Genossenschaft Stody u Plzně*“ a později „*BEWIG-Bömerwald Erwerbs-und Wirtschaftsgenossenschaft Dolní Rejštejn.*“⁸⁴

V roce 1944 převzal podnik Joachim Lahsberg ředitel firmy Distra, Praha a Erich Krieghoff, jenž byl hlavní osobou všem jednání (viz obr. 58, 59). V protokolu sepsaném 5. září 1945 píše Bohuslav Urbánek toto: „*Podnik převzal již v tom úmyslu jej*

⁸⁰ Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁸¹ Historie výroby šumavských dětských hraček. Online. Dostupné z: <https://www.drevarstvisumava.cz/drevarstvi/fr.asp?tab=drevarstvi&id=256&burl=&pt=VYDV>. [cit. 2024-03-05].

⁸² Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁸³ URBÁNEK, Bohuslav. 1946. Zpráva Bohuslava Urbánka. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

⁸⁴ URBÁNEK, Bohuslav. A další. 1945-09-05. Protokol. Protokol sepsaný s Bohuslavem Urbánkem a dalšími proti Erichu Krieghoffovi. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

získat za každou cenu, neb dal Wil. Nowotnému dřívějšímu nájemci a vedoucímu firmy Bewig značné odstupné, byl jsem tak prodán již napřed a musel jsem být odstraněn, nejen z národnostního ohledu, ale i z jeho osobního zájmu a k tomu on plně schopnosti měl.“ Erich Krieghoff je popisován Bohuslavem Urbánek v několika dopisech a protokolech podobným způsobem jako vidíme zde: „*Byl násilné povahy pracoval jako zuřivý nacista*“, „*Byl ale registrovaný Gestapák, který svému hroznému řemeslu dobře rozuměl.*“ A dále: „*Tento člověk svým fanatickým záštitím proti všemu českému nesmí mít možnost tyto své zvířecí pudy opět volně uplatňovat.*“⁸⁵

Po převzetí podniku přivezl Krieghoff do Chlumu 20 osob pocházejících z Polska a Ukrajiny a později také lidi z Lotyšska, kterých bylo 30. Podnik byl přejmenován na „*Lahsberg & Co.*“⁸⁶ Bohuslav Urbánek společně s dalšími Čechy nesměli ani do dílen, ani na dvůr a do zahrad. Vztahy mezi obyvateli a pracovníky byly velice napjaté. Napětí vyvrcholilo obviněním Bohuslava Urbánka u Gestapa Erichem Krieghoffem za štvání proti Říši a sabotáži, kdy měl Urbánek ničit stroje a přerézávat dráty elektrického vedení. Bohuslav Urbánek byl Gestapem vyslýchán a odveden do vězení v Deggendorfu v Bavorsku. S pomocí manželky Bohuslava Urbánka a dvou advokátů a později díky postupujícím americkým vojákům byl trojnásobný trest smrti neplatný a Bohuslav Urbánek byl po určité době vyšetřován na svobodě. Do vězení se již nevrátil.⁸⁷

S blížícím se koncem druhé světové války a s chatrným zdravím v důsledku bídých podmínek během věznění se Bohuslav Urbánek snažil získat důvěru loajálních Němců pro odboj. Podporoval ukrajinské, polské a rusínské běžence, jež se ukrývali v pracovním táboře, který byl Němci zřízen pro závod. Pomáhal americkým vojákům v momentě, kdy se fronta přesunula do blízkosti měst, se získáním informací o německé obraně a dalších krocích, díky čemuž byl poté jmenován Americkým velitelstvím i Okresním národním výborem v Sušici komisařem pro Hartmanický kraj. Bohuslav

⁸⁵ UBRÁNEK, Bohuslav. 1945-09-05. *Protokol. Protokol sepsaný Bohuslavem Urbánkem proti Erichu Krieghoffovi.* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

⁸⁶ UBRÁNEK, Bohuslav. A další. 1945-09-05. *Protokol. Protokol sepsaný s Bohuslavem Urbánkem a dalšími proti Erichu Krieghoffovi.* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

⁸⁷ URBÁNEK, Bohuslav. *Bohuslav Urbánek, Chlum u Hartmanic. Zpráva majitele závodu o dění během druhé světové války.* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu. Inv. č. 4. 1942-1948.

Urbánek se tím podílel, jak sám píše: „*Na výživě kraje, který byl přeplněn německými uprchlíky, bez českých úředníků, kteří přišli později.*“⁸⁸ Ve svém bydlišti, v Horním Těšově, osadě Chlum se stal předsedou Místní správní komise.⁸⁹

V květnu 1945 se Bohuslav Urbánek znovu ujal vedení závodu.⁹⁰ V dopise pro Škodovy závody z listopadu roku 1945 Bohuslav Urbánek píše: „*Tak po 7leté dovolené se dal do chuti do opravování škod, kterou Němci nedbalostí i úmyslně na závodě spáchali. Nyní ale nastávají nové těžkosti, není peněz na mzdy, ani na materiál, osazenstvo německé, které nyní po zapracování bude odsunuto...Jak mám po 7 letech nouze kupovat dříví na rok, když nemám na výplatu.*“⁹¹ Avšak později díky finanční podpoře tichých společníků nastala znovu možnost zahájení výroby hraček i běhacích figurek⁹². Zájem o výrobky znovu stoupal a podnik se také soustředil na export.

V Hlášení o předpokladech znárodnění se dozvídáme, že firma B. Urbánek a spol., pila a továrna na zpracování dřeva Hartmanice na Šumavě zaměstnávala ke 31. prosinci 1947 14 dělníků a 1 zaměstnance ve vyšších službách, celkem tedy 15 zaměstnanců.⁹³ Předtím, než došlo ke znárodnění závodu byl dán do zatímní národní správy „Českým pilám“ národní podnik v Praze. V tomtéž roce, tedy v roce 1948 došlo ke znárodnění podniku.⁹⁴ Národní správu i s majetkovou podstatou firmy B. Urbánek a spol., převzalo “SOLO” závody na zápalky, národní podnik v Sušici. V úvodu archivního fondu stojí, že v roce 1950 byl závod v Chlumu přičleněn k nově zřízenému národnímu podniku „Chodské pily.“⁹⁵ Další zmínky o pokračování a zachování výroby

⁸⁸ URBÁNEK, Bohuslav. 1946-03-10. *Osobní korespondence majitele závodu*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu. Inv. č. 4. 1942-1948.

⁸⁹ URBÁNEK, Bohuslav, 1946-02-20. *Zemský národní výbor Praha. Dopis Zemskému národní výboru v Praze*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 2, 2/Obchodní záležitosti, A/ Tuzemsko, Korespondence s firmou “JIPO” v Praze, Inv. č. 17. 1945-1946.

⁹⁰ *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁹¹ URBÁNEK, Bohuslav. 1946. *Osobní korespondence B. Urbánka se Škodovy závody*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 2, 2/ Obchodní záležitosti, A/ Tuzemsko, Obchodní korespondence majitele závodu, Inv. č. 15. 1938-1947.

⁹² *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁹³ URBÁNEK, Bohuslav. 1948. *Hlášení o předpokladech znárodnění*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/Správa závodu, B/ Národní správa, Znárodnění závodu a začlenění do “SOLO” Závody na zápalky N.P. Sušice, Inv. č. 10. 1948.

⁹⁴ *Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice* In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

⁹⁵ Tamtéž.

nejsou v úvodu zmíněny. Časový rozsah archivních kartonů končí v roce 1951 spisem týkajícím se údržby tovární lokomobily a revize parního stroje.⁹⁶

Díky zejména soukromé korespondenci jsem měla možnost nahlédnout do osobnějších a intimnějších záležitostí týkajících se závodu a jejich majitelů. Protokoly, dopisy a další dokumenty odkryly strastiplnou cestu Bohuslava Urbánka zpět k jeho podniku do pozice majitele. Poukázaly na vztahy mezi zaměstnanci a majitelem továrny, mezi německými obyvateli a obyvateli českými. I přes obsáhlé archiválie týkající se chodu závodu jsem nenašla jediný obrázek, či například katalog hraček, jako tomu bylo u továrny Bohemia-Werke. Nabízený sortiment továrny byl vždy jen v podobě textu, a to zejména z objednávek, kde byl zmíněn počet kusů požadovaného zboží společně s celkovou cenou. Dětské kočárky, auta, pohybliví ptáčci, koně se žebříňákem, koně s károu, čerti, koloběžkáři, zvířátka a vozíky, povětrnostní domky, či například kolesáři – závodníci, to jsou výrobky, které si můžeme za pomoci fantazie pokusit jen představit.

3.4. Komparace továren

V průběhu zkoumání historie továren jsem našla minimum dokumentů, které by svědčily o tom, že by tyto továrny spolu jakýmkoliv způsobem obchodovaly a komunikovaly. V badatelně archivu Klášteřa jsem našla korespondenci mezi majiteli továrny. Jednalo se o dopisy v němčině z roku 1930, kdy Franz Watzlawick hovoří o výkresech a dokumentech, které si firma Bohemia-Werke vyžádala. Hovoří zde také o pile a o tom, že se syn Franze Watzlawicka, Ludwig Watzlawick setkal s Bohuslavem Urbánkem na veletrhu. I přes to, že se jednalo jen o tři papíry psané na stroji, se mi podařilo získat hodnotnou informaci o spolupráci a propojení těchto úspěšných podniků.

Pro zakladatele továren bylo také společné zasazování se o společenské věci všeobecného blaha. Franz Watzlawick byl několikrát zvolen starostou města Kašperských Hor, naopak Bohuslav Urbánek byl: „*Hraničářský starý pracovník, starosta Sokola, Pošumavské jednoty etc.*“⁹⁷. Během okupace před druhou světovou válkou Bohuslav Urbánek i přes odtržení českého území jako sudetského kraje vedl pomoc českým lidem, byl jim i dále poradce a pomocníkem. Záslouhou pro české

⁹⁶ 1925-1951. *Inventární seznam archivního fondu*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Inv. č. 10287.

⁹⁷ URBÁNEK, Bohuslav. 1948-01-23. *Protokol*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4A, 1944-1949.

obyvatele byla i jeho práce hraničáře. Podporoval běžence z Ukrajiny, Polska i Rusínské běžence, kteří se ukrývali v pracovním táboře. Ke konci okupace organizoval, informoval a radil zajatcům a dělníkům při jednání s německými úřady společně s přípravou na odboj. I přesto, že byl Bohuslav Urbánek i z tohoto obviněn, jeho ochota a touha pomoci ostatním byla silnější než pocit strachu z dalšího možného zatčení. I přes veškeré utrpení, společně s chatrným zdravím z opakovaného věznění, které během druhé světové války Bohuslav Urbánek prožil, zůstal věrný českým lidem a své práci, pro kterou byl ochoten vykonat mnohé.

Rozdílné časové období založení továren nám může vnuknout otázku, zda by byla zajištěna budoucnost podniku Bohuslava Urbánka v případě stejné doby vzniku jako u závodu Bohemia-Werke. Před první světovou válkou, tedy stále v době Rakouska-Uherska, měl podnik montážní dílny ve Vídni. Během první světové války se existence a provoz továrny Watzlawicků udržel díky zakázkám pro armádu. Z dostupných dokladů, které jsem měla k dispozici jsem se nedozvěděla o exportu hračkářského sortimentu mimo tuzemsko u podniku Bohemia-Werke. Z dokladů jsem se jen dozvěděla o filiálním obchodě ve Vídni. Oproti tomu továrna Bohuslava Urbánka zaznamenala největší rozkvět již v době jejího vzniku, tedy od roku 1919 a díky velkému zájmu měla možnost a byla schopna vyvážet i mimo tehdejší stát. Bohuslav Urbánek začal jako samostatný podnikatel, který se z malých začátků vypracoval ke slušnému a úspěšnému podniku vlastní prací. Byl bezdětný a na pozicích zaměstnanců závodu se nepodíleli žádní rodinní příslušníci, jako tomu bylo u továrny Franze Watzlawicka, jehož synové participovali na chodu podniku v různých pozicích. Bohuslav Urbánek byl české národnosti. Jeho podnik byl v průběhu druhé světové války několikrát v rukou německých nájemníků, kteří se k celému podniku a obchodu chovali tak, jak se jim jen zachtělo.

Co se týče počtu zaměstnanců, které závody zaměstnávaly, pohybujeme se ve stejném časovém období, v nichž měly továrny nejvíce pracovních sil. Dřevoprůmysl v Chlumu u Hartmanic zaměstnával v první polovině 30. let 20. století přibližně 350 zaměstnanců. Závod nedaleko města Rejštejnu měl 230–250 osob. Z těchto dokladů můžeme vidět, že i přes špatné hospodářské a ekonomické podmínky, které v zemích nastaly v důsledku hospodářské krize, se nijak citelně chod podniků neomezily. Provoz nebyl omezen ani během druhé světové války, kdy fungování podniku bylo v obou

případech zajištěno zakázkami pro armádu. V tento moment se hračkářský sortiment odsunul na několik let stranou.

Vše se pro obě továrny změnilo po událostech spojených s koncem druhé světové války. Obě továrny se potýkaly s nedostatkem pracovních sil zejména těch německých. Pro porovnání můžeme uvést, že před druhou světovou válkou oba závody zaměstnávaly několik stovek lidí. Po válce se jednalo spíše o nižší desítky lidí, kterým navíc chyběly potřebné znalosti. Němečtí pracovníci totiž byli zvyklí na těžší pracovní a životní podmínky, naopak českým zaměstnancům nebo dosídlencům takové zkušenosti chyběly a nebyli schopni dosáhnout stejných efektivních výsledků jako němečtí dělníci.

Dalším problémem, se kterým se továrny potýkaly bylo zničené poválečné hospodářství a ekonomika nejen v obnoveném Československu, ale v celé Evropě. Různé podniky často svou činnost úplně ukončily. Ty zbylé čekala dlouhá a velice složitá cesta k obnovení výroby. Majitelé továren v mnoha případech neměli finance na nákup materiálu potřebného k výrobě daného sortimentu nebo jim chyběly prostředky na vyplacení mezd zbylých zaměstnanců.

Jak vyplývá z materiálů od Petera Kreusse, dalším aspektem, se kterým se potýkal nejen závod v údolí Losenice, byla změna orientace na trhu. Poválečné potřeby obyvatel se výrazně lišily od potřeb předválečných a závody se snažily na tyto potřeby reagovat. Proto byla utlumena výroba dřevěných hraček nebo dětských kočárků a začalo se s konstrukcí jednoduchého dřevěného nábytku. Naopak podnik Bohuslava Urbánka svou výrobu nijak upravovat nemusel. Během období tzv. třetí republiky (1945–1948) se mu díky tichým společníkům podařilo znovu výrobu a export hraček obnovit a navázat tak na předválečné období.

Pro syny zakladatele firmy Bohemia-Werke Franze Watzlawicka znamenala válka a její konec opuštění domoviny a uchýlení se do Rakouska, kde nadále žijí i jejich potomci. Peter Kreuss je toho příkladem. On sám může být považován za toho, kdo teoretické a praktické pojetí industriálního dědictví předává dalším generacím. Díky jeho soukromému archivu, informacím a dokumentaci, kterou mi poskytl, jsem měla možnost hovořit o minulosti, na kterou se často zapomíná. Oproti tomu bezdětný Urbánek se rozhodl setrvat v Československu.

Továrna Bohuslava Urbánka a továrna Franze Watzlawicka měla stejný osud v podobě znárodnění a přičlenění k podniku “SOLO“ závody na zápalky, národní

podnik v Sušici. Tento velký podnik ve druhé polovině 40. let 20. století přičlenil několik dalších firem s jejich majetkovými podstatami. Jak se píše na oficiálních stránkách firmy "SOLO": „*Při dalším vývoji národního podniku SOLO Sušice zapojeného do dřevozpracujícího průmyslu, směr vývoje určilo dřevo, i když nejznámějším produktem zůstaly pro Sušici zápalky.*“ Z důvodu poklesu exportu a celkové snížené spotřeby zápalek ve světě se v roce 2008 ukončila 170letá tradice vlastní výroby zápalek.⁹⁸ Z archivních materiálů se dozvídám, že v roce 1951 končí veškeré zmínky o pokračování chodu továrny v Chlumu u Hartmanic. U podniku Franze Watzlawicka se hračkářská výroba tradičních kočárků přesunula stranou a poté byla úplně zastavena. Produkce se zaměřila na montování jednoduchého nábytku. Firma "SOLO" vlastnila prostory podniku až do konce 80. let minulého století.

Další rozdíly těchto továren jsou jejich dokumentace a zachování, ať už jakéhokoliv materiálu týkajícího se podniku, či osob podílejících se na jejich chodu. Jak jsem již zmínila, v průběhu bádání v archivu jsem nenašla jedinou ukázkou výrobků továrny Bohuslava Urbánka. Stejně mezery v dochování a pořízení materiálů jsou však u samotných osob a prostor. V literatuře lze však dohledat, že Okresní muzeum v Klatovech disponuje právě výrobky tohoto výrobce.⁹⁹ Zatímco Franze Watzlawicka, jeho syna a další zaměstnance společně s dlouhodobým fotodokumentováním podniku a jeho okolí jsem měla možnost vidět, u Bohuslava Urbánka jsem takovou možnost neměla. Místo toho jsem však díky dopisům měla šanci nahlédnout do jeho soukromí jinou cestou než u Franze Watzlawicka. Bývalá továrna Bohuslava Urbánka je v současnosti v soukromých rukou a firma Pila Černý s.r.o. zde provozuje výrobu a prodej stavebního řeziva, palet a palivového dříví.

⁹⁸ *Historie firmy*. Online. Dostupné z: <https://solo.cz/o-firme/pribeh-znacky/>. [cit. 2024-03-27].

⁹⁹ DRHOVSKÁ, Eva. *Výroba hraček v jižních Čechách*. Diplomová práce. Alena KŘÍŽOVÁ (vedoucí práce). Brno: Masarykova univerzita, Fakulta filozofická, 2010

4. Experiment

4.1. Výroba dřevěné hračky

Další část mé bakalářské práce bude zaměřena na experiment. V této kapitole bych se ráda vrátila do kolébky tovární velkovýroby, která by nevznikla nebýt výroby domácí. V kontrastu k předešlým kapitolám, kde jsem se zaměřovala právě na tovární produkci dřevěných hraček jsem se rozhodla k pokusu o zhotovení domácí hračky. Tyto tradiční předměty mají svou nezaměnitelnou krásu, vůni a hmatovou strukturu, jež je činí naprosto jedinečnými. Dřevo, ono živé a přitom trvanlivé, přirozené a přitom opracovatelné, se stává dokonalým materiálem pro tvorbu hraček, jež v dětech probouzí touhu poznávat, tvořit a rozvíjet své dovednosti.

Dílna mého dědy byla místem, kde se snaha o vytvoření dětské dřevěné hračky uskutečnila. S jeho pomocí jsem získala potřebný materiál a nástroje. Celý proces jsem dokumentovala fotograficky krok za krokem společně s veškerými použitými nástroji a konečným provedením (viz obr. 60–75).

Jako první přišel na řadu výběr plánované hračky. Z důvodu omezeného prostoru a materiálu jsem se již zprvu zaměřovala na jednodušší provedení. Opravdu složité výrobky v tomto případě nepřicházely v úvahu. Dětské skládačky, které se staví z různých tvarů a barev, od největšího po nejmenší, či podle jiných potřeb, byly na provedení tím nejlehčím výběrem. Nakonec jsem se však rozhodla pro složitější výrobek, a tím byl malý koník. Z různých tvarů dřeva, které samostatně připomínaly části koňského těla, jsem plánovala složit výrobek dohromady. V této části byly mou inspirací nápady na internetu, kde se z menších dřevěných částí vytvořilo nákladní auto. Provedení nebylo koncipováno tak, aby auto bylo pojízdné, ale šlo jen o 2D model. Části byly na fotografii poskládány jen vedle sebe, a tak způsob spojení částí koně jsem musela vymyslet. U mnou vytvořené hračky jsem nechtěla, aby se jednalo o 2D předmět.

Výběr zvířete byl poměrně jasný. V momentu, kdy se řekne „dřevěná hračka“, si jako první představím právě koně. Dalším důvodem pro výběr tohoto zvířete byl velmi častý výskyt zmíněného zvířete v navštívených muzeích. Houpací koně, koník na

tyči, koníci, kteří táhli vůz, či kočár anebo koně samostatní na mne zapůsobili vždy nejvíce.

V první části výroby hračky jsme si s mým dědou vybrali potřebný materiál tvarově se hodící k poskládání celého koníka. Začali jsme základním kusem, a to bylo tělo. Tím se stal kus vysušeného dřeva švestky, trubkovitý tvar o průměru 4 cm, který jsme uřízli a zkrátili na délku 15 cm. Do těla na jeho konce následně děda vyřízl a vydlabal otvory pro krk a ocas. Pro zasunutí dalšího materiálu byly vytvořeny vstupy o velikosti 5 mm. Zespondu těla jsme si odměřili místa, kam později přišly končetiny. Ručně jsme vyvrtali čtyři kulaté otvory, které, jak jsme následně zjistili, byly situovány příliš v přední části koně, tedy k jeho hlavě. Na nohy koně jsme použili kulatý tyčovitý materiál o průměru 6 mm. Koníkovi jsme též vytvořili kopýtka, které byly z jiného materiálu než tělo a nohy. Šlo o, jak řekl můj děda: „*Ruskou překližku, která je typická svou pevností, takže se mi s ní hůře a těžko zacházelo a pracovalo.*“ V terminologii mého dědy se zde opravdu jedná o materiál vyrobený v bývalém Sovětském svazu. Kopýtka byly zprvu vyřezány do čtvercového tvaru a následně z jedné strany zakulaceny. Překližka byla vysoká 5 mm. Následně jsme se vrátili, k již vydlabaným otvorům, kam měly přijít další části koně. Bylo potřeba vsadit do těla koně krk. Krk koně byl vysekán ze stejného materiálu jako kopýtka, tedy z překližky. Tvar krku jsme zvolili obdélníkový a pro lepší zasazení do těla, jsme v části spojení rohy krku také zakulatili. Obdélníkový tvar krku měl délku 7,5 cm. Hlavu koně jsme vyřezali do tvaru oválu, který byl na jedné straně užší. Užší strana má více připomínat ústa koně. Tato část nám dělala největší problém, a to zejména s dosažením tvaru s potřebným nácíním a pevností materiálu, kterým byla znovu překližka. Proto jsme zvolili úzké a ostré dláto. Pro lepší připodobnění ke koni jsme vytvořili také uši. Materiálem nebyla již překližka, nýbrž materiál jiný.

Dalším krokem bylo samostatné zdokumentování jednotlivých dílku před tím, než jsme našli způsob, jakým je spojit dohromady. Zprvu jsme přemýšleli o použití malých hřebíčků, avšak z důvodu velikosti a drobnosti určitých součástí, zejména kopýtek a krku, jsme se rozhodli, že veškeré části budou nakonec slepeny. U nohou, které do těla koně šly vsunout bez toho, aniž by vypadly, jsme lepidlo nepoužili. Na závěr jsme z bavlny vytvořili koňskou oháňku a hřívu. Ocas byl pro lepší přichycení také přilepen do otvoru, který jsme si již na začátku na hřebu koně vytvořili.

4.2. Pozorování zájmu dětí o vyrobenou hračku

V poslední části mé bakalářské práce, kterou spojuji s již vyrobenou hračkou se budu zaměřovat na přístup dětí ke koníkovi. Důvodem, proč inklinuji k výběru takového experimentu a jeho další části, bylo propojení se specializací, kterou jsem si vybrala v průběhu mého studia. V humanitním oboru jsem si zvolila pedagogickou specializaci. Mou snahou bude propojit prostředí dětí s formou hry s učním.

Zajímá mne, jak se k takovéto hračce, pro ně možná z již ne tak příjemného a lákavého materiálu, postaví a budou chovat, zda je vůbec bude zajímat. Při pozorování jsem se zaměřila na děti, které má kolegyně z vysoké školy společně s její rodinou hlídají a mají v péči. Rodina je celkově zaměřena na pěstounskou péči na přechodnou dobu (PPPD). To znamená, že přijímají nechtěné děti, které u nich mohou být zpravidla jen rok. Dlouhodobá pěstounská péče na rozdíl PPPD může být poskytována až do zletilosti dítěte a často i poté se dítě rozhodne zůstat s rodinou. K rodině mé kolegyně většinou směřují děti rovnou z kojeneckého ústavu, nebo například děti odebrané z ulice. Nejčastěji se však jednalo o děti přímo z porodnice, hned po porodu. Rodina se starala ale i o dvouletého chlapce a holčičku, které bylo pět let.

Mimo pěstounské péče na přechodnou dobu se rodina zaměřuje na běžné hlídání. Matka kolegyně vždy pracovala s dětmi, například i ve školce. V důsledku toho má mnohé kontakty na další matky, které v případě potřeby vyhledávají hlídání během pracovních dnů, či i například víkendů. V současné době hlídají tři děti a já jsem měla možnost strávit s nimi čas. Během měsíce dubna jsem několikrát navštívila rodinu kolegyně ve dnech, kdy měla na starost zmíněné děti. Strávený čas jsem využila na pozorování přístupu dětí k vyrobenému dřevěnému koníkovi. Před začátkem hlídání dětí jsem se domnívala, že výsledky interakce dětí s koníkem nebudou kladné v tom smyslu, že děti nebudou jevit o hračku zájem. Dalším mým předpokladem bylo, že dřevěný koník v závěru experimentu nebude ve své celistvosti. Věděla jsem, že děti, které rodina hlídá jsou ve věkové kategorii od dvou do šesti let. Zejména u mladších dětí jsem měla starost o jejich bezpečí v momentě, kdy naše nepozornosti nebude plně věnována jim.

První dítě, které jsem v průběhu dvou dnů pozorovala nebylo u rodiny v pěstounské péči. Jiříka, kterému jsou necelé dva roky hlídá rodina od začátku roku 2024 a je u rodiny během týdne, když jeho matka pracuje. Při první návštěvě jsem umístila koníka k dalším hračkám, které byly situovány a připraveny pro Jiříka v rohu

obývacího pokoje. V momentu, kdy přišla na řadu zábava a hračky, se zprvu Jiřík vrhl na své již známé plyšáky a stavebnice. Koník zůstal po určitou dobu mezi nevybranými kusy. Avšak o několik minut později přeměroval dvouletý chlapec svou pozornost na hračku, kterou nepoznával. Chvilí ji pozoroval a poté si ji vzal do ruky a prohlížel si ji zblízka. Zaujatě pozoroval tvar koně a následně se vrhl na tahání bavlny, tedy na hřív a ocas koníka. Všechny části zůstaly naštěstí na svém místě. Do hraní se následně přidala i matka, která začala imitovat zvuky koně a Jiříkovi říkala, co za zvířátko právě v rukou drží. Odezvou byly opakované zvuky, představující řehtajícího koně a položení, či spíše pohození hračky mezi ostatní. V průběhu dne se Jiřík k vyrobené hračce nijak neměl. Bylo několik momentů, kdy znovu chtěl vytrhávat ocas, ale znovu byly veškeré pokusy neúspěšné. Nastal druhý den mého pozorování a další den Jiříkova hlídání. Koníkovi věnoval o něco více pozornosti než den předchozí. Neustále se ozývaly zvuky, jak dělá kůň a s figurkou chodil po stole, po podlaze a také po členech rodiny. V průběhu hraní se koníkovi odlepily dvě kopýtka, které jsem musela později znovu přilepit, a tak nechat Jiříka bez koně. V tento moment jsme také usoudili, že by bylo lepší si s ním nadále nehrát v případě, že by se nějaké další, zejména menší díly znovu odlepily a způsobili by nějaký zdravotní problém.

Podobné obavy jsem měla u dívky Viktorky, které jsou čtyři roky. Tu často matka, jež ji hlídá, vyzvedne ze školky. Hlídání je většinou na půlku dne, než se vrátí rodiče Viktorky z práce. Viktorka si oproti Jiříkovi všimla koníka hned. A také mu již první den věnovala větší pozornost. Dokonce sama poznala, o jaké zvíře se jedná. Po dobu dvou dnů nebyla koníkovi potřeba oprava jakékoliv částí. Naopak se mu od Viktorky dostalo veliké péče a úpravy, a to v podobě nalepení očí. Koník často hrál role ve Viktorčině divadle jako kůň prince, jež zachrání princeznu. Viktorky jsem se také zeptala, zda se jí hračka líbí. Na tuto otázku mi odpověděla, že koník vypadá vtipně, ale s novými očima už je v pořádku. Poté, co jsem jí sdělila, že jsem hračku vyráběla s mým dědou, chtěla si nějakou podobnou postavu také vyrobit. Nabídla jsem jí, že pokud se zase někdy příště uvidíme, můžeme to realizovat, ale například z jiného materiálu. Další den hlídání probíhal ve stejném duchu, jako ten první. Koník sehrál několik rolí v příbězích vytvořených Viktorkou a společně jsme se dohodly, že příští setkání vytvoříme koně z její oblíbené pohádky a tou je Disney pohádka Na vlásku s princeznou Locikou.

Dalším dítětem, u kterého jsem měla možnost pozorovat přístup k domácí vyrobené hračce, byl Štěpán, kterému je pět let. Štěpán je bývalé pěstounské dítě, které si už našlo stálý domov a v době návštěvy byl po operaci nohy. Hlídaní se tedy neuskutečňovalo v domě rodiny mé kolegyně, a z tedy důvodu jeho zdravotní neschopnosti jsme za Štěpánem jeli my. U Štěpána se hračce dostalo nejméně pozornosti. Koníka ani po dlouhé době strávené vedle nás na gauči nezaregistroval. Když jsme byli společně v jiných místnostech domu, brala jsem koníka s sebou. I v těchto případech nebylo zaregistrování hračky úspěšné. Mým cílem nebylo na něj upozorňovat a chtěla jsem vidět, zda bude výjimkou mezi pozorovanými dětmi a opravdu si jej za celý čas hlídání ani nevšimne. To se také stalo. Celý den byl vyplněn jinými a pro Štěpána zábavnějšími aktivitami, které jsme v rámci možnosti s jeho zdravotním stavem mohli uskutečnit. Den byl zaplněn zejména hraním společenskými hrami. Koníka si ke konci hlídání povšimla matka, jež přijela z práce. Řekla jsem jí o mé práci a její praktické části a sdělila mi, že si Štěpán málokdy hrál s jakýmikoliv postavičkami. Vždy jej spíše lákal měkčí a příjemnější materiál. Proto jsme také u něj v pokojíčku našli nespočet plyšových hraček. Myslím si, že interakci s vyrobenou hračkou ovlivnil také Štěpánův zdravotní stav. Hlídaní bylo opravdu zejména o komunikaci, povídání a zlepšování jeho nálady se snahou odvést jeho myšlenky mimo to, že si po nějakou dobu nemůže hrát jako fyzicky zdravé dítě. Samozřejmě je možné, že by koník zůstal bez povšimnutí i bez zdravotních komplikací.

Poslední dítě, které figurovalo v mé aktivitě pozorování byla šestiletá dívka Diana. Diana jde v roce 2024 do první třídy. U Diany jsem očekávala nejmenší interakci s hračkou. Bylo tomu podobně jako u Štěpána, jen s jediným rozdílem a tím bylo alespoň zaznamenání hračky a komentář týkající se vzhledu koně. Kůň byl podle Diany nehezky. Překvapilo ji, že by si někdo s takovou hračkou hrál. Když jsem se jí zeptala, z jakého důvodu si to myslí, odpověděla, že: *„Já už jsem přece velká slečna, když jdu do první třídy, takže si s žádnýma hračkama už nehraju. Hlavně ne s tímhle.“* Reakce Diany mne skutečně pobavila, protože jsem si ihned vzpomněla na můj podobný přístup v momentu, kdy jsem přecházela ze mateřské školy na první stupeň základní školy.

Celkový experiment, zejména jeho první část, mne velice nadchla. I přes omezené podmínky k uskutečnění výroby domácí hračky jsme společně s mým dědou našli cestu k její realizaci a následné obohacení experimentu o další část. Ve druhé části experimentu jsem si nestanovila velké naděje na oblibu hračky. Opravdu jsem čekala,

že přístup pozorovaných dětí k hračce nebude mít žádný výsledek a tento experiment skončí s krátkým popisem jeho neúspěšnosti. Koník byl středem pozornosti, alespoň na určitou dobu u třech pozorovaných dětí. Dvě děti si s koníkem hrály a zapojily jej do svého světa fantazie. U jednoho dítěte jsem se setkala s nulovou interakcí, avšak s odstupem času chápu Štěpánův přístup, kdy preferoval pro něj zábavnější a zajímavější hry v době omezeného pohybu. Nezvyk na materiál dřeva bylo u Štěpána zajímavé sledovat. Společně s dodatečnými informacemi od matky k jeho přístupu k hračkám z jiného materiálu, než z plyše, se mi otevřel jiný pohled než takový, kde převládal názor čistého a bezdůvodného nezájmu k mému vyrobenému koníkovi. Diana, poslední pozorované dítě, které nezařazuji ani do „škatulky zájmu či nezájmu“. Domnělý dospělý názor dle mého poukázal i přes negativní přednesení neoddělitelnou spojitost hračky s člověkem jako takovým. V životě jsou momenty, kdy hračky jsou naším vším, naším nejlepším kamarádem a tento přístup se během života neustále mění. Hračky nám z života a do života přicházejí a odcházejí neustále, ať už jsme s nimi v interakci my sami jako děti, či je v budoucnu vybíráme pro své ratolesti.

Závěr

V první kapitole práce jsem se zaměřila na oblast Šumavy. Pro lepší pochopení interpretace tohoto terminologicky vágního území jsem se zaměřila na samotnou historii názvu a také hledisko geografické, geomorfologické, geologické a socio-ekonomické. Pohoří a území neoddělitelně spojuji s přínosy, které šumavská krajina nabízí, a to v podobě lesů a zejména dřeva, ze kterého se vyrábí mnoho předmětů. Jedním z nich jsou také hračky.

Tento předmět jsem dále propojila s kulturním dědictvím, které ukazují paměťové instituce v okolí Šumavy. Během výzkumu jsem navštívila několik paměťových institucí a zaznamenala prezentaci výrobků z kategorie se hraček. Samostatných expozic prezentujících hračky či industriální dědictví továrního hračkářského průmyslu nebylo mnoho. Často byly hračky součástí většího celku výstavy a byla jim věnována jen určitá část, případně jsem nenašla jediný exponát. Jediná paměťová instituce, která měla hračku jako hlavní předmět výstavy bylo Muzeum motocyklů, Expozice české hračky, která se nachází v Kašperských Horách. Expozice v Chanovicích a v Klatovech byla příkladem toho, že hračka byla součástí jiné, větší expozice týkající se jiného, ale podobného tématu. Hračky v zámku Chanovice byly součástí Galerie Nositelů tradice. Několik hraček ve Vlastivědném muzeu Dr. Hostaše v Klatovech bylo naopak součástí expozice, jež byla zaměřena na významnou umělkyni tohoto regionu

V následující kapitole týkající se industriálního dědictví jsem popsala předmět hračky, její vývoj a proměny materiálů při zhotovení a výrobě během našich dějin. Od popisu hračky jsem se přesunula k továrnám, které se zaměřovaly na hračkářskou výrobu. Zpočátku jsem se domnívala, že u zvolených továren bude o továrně Franze Watzlawicka k dispozici o mnoho víc informací, než o podniku Bohuslava Urbánka. Avšak během návštěvy Státního oblastního archivu v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku jsem získala mnoho cenných dokumentů, které mi nabídly možnost nahlédnout nejen do celkového chodu továrny, ale také do soukromého života zakladatele podniku. Díky tomu se téma práce více přiblížilo také historii a společným vztahům mezi německým a českým obyvatelstvem před, během a také po světových válkách.

Protože byly továrny založeny v rozdílných časových obdobích, specializovaly se na jiný vzhled a celkovou výrobu hraček, ale měly společný osud v podobě znárodnění podniků. V další kapitole jsem věnovala pozornost komparaci těchto šumavských, dříve velice prosperujících podniků. Také jsem se snažila o komparaci zakladatelů. Popsala jsem jejich přínosy společnosti či jejich rodinné vztahy, které se podílely na chodu továren.

Část věnující se experimentu v podobě zhotovení hračky dřevěného koně se vrací do úplných začátků tovární hračkářské výroby. Snaha vyrobit si domácí hračku byla realizována v dílně mého dědy. A aby měl tento experiment propojení s mým akademickým zaměřením, kterým je pedagogická specializace, rozhodla jsem se vyrobenou hračku pozorovat v rámci interakce s několika dětmi, které jsem během měsíce dubna roku 2024 hlídala. Očekávaný nezájem o hračku u dětí byl v některých případech mylný. Přístup některých dětí mne opravdu nadchl. Na druhé straně se vyskytly dva případy lhostejnosti k hračce.

K většině kapitol se pojí získané fotografie od korespondentů, či autorky práce, které pomáhají čtenářům lepšímu přiblížení se tématu a možnosti si některé výrobky hraček lépe představit. Stěžejní byly pro mne zejména katalogy hraček z 30. let minulého století od firmy Bohemia-Werke. Podobné dokumenty jsem očekávala i u firmy Bohuslava Urbánka, ale tyto se nevyskytovaly ani v navštívených archivech.

Seznam použité literatury

- DRHOVSKÁ, Eva. *Výroba hraček v jižních Čechách*. Diplomová práce. Alena KRÍŽOVÁ (vedoucí práce). Brno: Masarykova univerzita, Fakulta filozofická, 2010
- HAIŠMAN, Jan; MAZNÝ, Petr a VOGELTANZ, Jaroslav. *Kudy na šumavské vrcholy*. Starý most, 2020. ISBN 978-80-7640-017-7.
- HEJNA, Petr. *Šumava a Bavorský les: Kraj legend a divoké přírody*. E-knihy jedou, 2020. ISBN 9788076444706.
- HERCÍK, Emanuel: *Československé lidové hračky*. Praha: Orbis, 1951
- HORPENIAK, Vladimír. Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách. In: *Vlastivědné zprávy muzea Šumavy*. Sušice: Muzeum Šumavy Sušice, 1989. ISBN: 80-900062-0-5.
- HORPENIAK, Vladimír. *Střední Šumava*. Vyd. 1. Praha Litomyšl: Paseka, 2007 Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7185-839-3.
- HORPENIAK, Vladimír. *Šumavská muzea*. In: *Šumava: příroda, historie život*. In: *Šumava: příroda, historie život*. Baset, 2003, s. 13-28. ISBN 80-7340-021-9.
- HUDIČÁK, Petr. 11.15. 2023. e-mailová korespondence
- Informační tabule. 08.02.2023. Muzeum lidových řemesel, Expozice Nositelů tradic Chanovice
- JENÍK, Jan. Celistvost a rozmanitost Šumavy. In: *Šumava: příroda, historie život*. Baset, 2003, s. 333-340. ISBN 80-7340-021-9.
- KAVALE, Jan. *Šumava – Sto životních obrazů Jana Kavaleho*. Mladá fronta, 2010. ISBN: 9788020423825.
- KOČÁREK, Eduard mld., Obecná geografie Šumavy. In: *Šumava: příroda, historie život*. Baset, 2003, s.13-28. ISBN 80-7340-021-9.
- MADEROVÁ, Marie a KORANDA, Jiří. *Hračky našich předků: Katalog sbírky hraček národopisného muzea Plzeňska*. Plzeň: Západočeské muzeum, 1992. ISBN 80-85125-51-X.
- MARTAN, Petr. *Za železnou oponu: lesníci a lidé v kraji střední a dolní Šumavy v dobách odporu totalitním ideologiím 1938-1989-2014: 25 let od pádu železné opony*. Komunita pro duchovní rozvoj, 2014. ISBN 978-80-904111-8-0.
- MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda: *Lidové hračky*. Praha: Orbis, 1948

NIKRMAJER, Leoš. Šumava od poloviny 18. století do roku 1938. In: *Šumava: příroda, historie život*. Baset, 2003, s. 379–386. ISBN 80-7340-021-9.

PETRÁŠ, Jan. Šumava od roku 1938 do roku 1945. In: *Šumava: příroda, historie život*. Baset, 2003, s. 387–396. ISBN 80-7340-021-9.

STEIGER, Eva a Ivan. *Umění hraček dvou tisíciletí: obrázkový průvodce zlatým věkem historických hraček*. Praha: Muzeum Hraček, 2013. ISBN 978-80-260-5108-4.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život staré Šumavy*. Praha: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-103-8.

Zákony

Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů*. 7. 4. 2000. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů*. 29. 6. 2001. ISSN 1211-1244.

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů*. 30. 6. 2004. ISSN 1211-1244.

Archiválie

1925-1951. *Inventární seznam archivního fondu*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Inv. č. 10287.

1928-1937. *Export – Santiago de Chile, Obchodní korespondence*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 3, 2 / Obchodní záležitosti B/ Export, Pohledávka za zástupcem Ing. Šrámkem v Santiago de Chile, Inv. č. 22. 1928-1937.

KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Pdf dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

KREUSS, Franz Peter. *Zur Geschichte der „Bohemia-Werke“*. Word dokument o historii továrny. In: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse.

Městský úřad Kašperské Hory. 1888-1896. *Kronika města*. In: Archiv města Kašperské Hory. Státní okresní archiv Klatovy. Karton 6,3. Inv. č. 885.

UBRÁNEK, Bohuslav. A další. 1945-09-05. *Protokol. Protokol sepsaný Bohuslavem Urbánkem a dalšími proti Erichu Krieghoffovi*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

UBRÁNEK, Bohuslav. A další. 1945-09-05. *Protokol. Protokol sepsaný s Bohuslavem Urbánkem a dalšími proti Erichu Krieghoffovi*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

URBÁNEK, Bohuslav, 1946-02-20. *Zemský národní výbor Praha. Dopis Zemskému národní výboru v Praze*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 2, 2/Obchodní záležitosti, A/ Tuzemsko, Korespondence s firmou "JIPO" v Praze, Inv. č. 17. 1945-1946.

URBÁNEK, Bohuslav. 1945-09-10. *Přihláška Svaz osvobozeneckých politických vězňů Sušice*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4A, 1944-1949.

URBÁNEK, Bohuslav. 1946. *Osobní korespondence B. Urbánka se Škodovy závody*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 2, 2/ Obchodní záležitosti, A/ Tuzemsko, Obchodní korespondence majitele závodu, Inv. č. 15. 1938-1947.

URBÁNEK, Bohuslav. 1946. *Zpráva Bohuslava Urbánka*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4. 1942-1948.

URBÁNEK, Bohuslav. 1946-03-10. *Osobní korespondence majitele závodu*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu. Inv. č. 4. 1942-1948.

URBÁNEK, Bohuslav. 1948. *Hlášení o předpokladech znárodnění*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/Správa závodu, B/ Národní správa, Znárodnění závodu a začlenění do "SOLO" Závody na zápalky N.P. Sušice, Inv. č. 10. 1948.

URBÁNEK, Bohuslav. 1948-01-23. *Protokol*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu, Inv. č. 4A, 1944-1949.

URBÁNEK, Bohuslav. *Bohuslav Urbánek, Chlum u Hartmanic. Zpráva majitele závodu o dění během druhé světové války*. In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka. Karton 1, 1/ Správa závodu, A/ Vlastní, Osobní korespondence majitele závodu. Inv. č. 4. 1942-1948.

Úvod inventáře B. Urbánek a spol., továrna na hračky, Hartmanice In: Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuka.

Internetové zdroje

Alfred Watzlawick. Kohoutí Kříž: šumavské ozvěny [on-line]. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, c2001-2024. Překlady a české texty Jan Mareš, elektronická verze Ivo Kareš. Online. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=wataf>. [cit. 22.03.2024].

Definice muzea. Online. Dostupné z: <https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>. [cit. 2024-01-15].

Expozice. Online. Dostupné z: <https://www.zcm.cz/pro-navstevniky/expozice>. [cit. 2024-04-13].

Historie firmy. Online. Dostupné z: <https://solo.cz/o-firme/pribeh-znacky/>. [cit. 2024-03-27].

Historie výroby šumavských dětských hraček. Online. Dostupné z: <https://www.drevarstvisumava.cz/drevarstvi/fr.asp?tab=drevarstvi&id=256&burl=&pt=VYDV>. [cit. 2024-03-05].

Historie. Online. Dostupné z: <https://muzeum.klatovynet.cz/muzeumkt/historie.asp>. [cit. 2024-04-04].

HORPENIAK, Vladimír. *Kus zapomenuté historie Šumavy v Regionálním muzeu v Českém Krumlově.* Online. Dostupné z: <https://www.lipno.pro/lipno/fr.asp?tab=snet&id=3587>. [cit. 2024-03-02].

HORPENIAK, Vladimír. *Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice.* Online. Dostupné z: <https://www.sumavanet.cz/zanikla-tovarna-bohemia-werke-udoli-losenice.s-3588-REKHRE>. [cit. 2024-03-02]

Kalendář akcí. Online. Dostupné z: <https://muzeum.klatovynet.cz/muzeumkt/akce.asp>. [cit. 2024-04-04].

Museum Fotoatelier Seidel. Online. Dostupné z: <https://www.seidel.cz/cz/museum-fotoatelier-seidel/>. [cit. 2024-03-11].

Muzeum Šumavy. Online. Dostupné z: <https://www.muzeumsumavy.cz/muzeumsumavy/>. [cit. 2024-04-13].

Naše muzea. Online. Dostupné z: <https://www.zcm.cz/o-muzeu/objekty>. [cit. 2024-04-05].

Paul Watzlawick. Kohoutí Kříž: šumavské ozvěny [on-line]. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, c2001-2024. Překlady a české texty Jan Mareš, elektronická verze Ivo Kareš. Online. Dostupné z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watzp>. [cit. 22.03.2024].

Sreality.cz. Online. Dostupné

z: <https://www.sreality.cz/detail/prodej/pozemek/bydleni/rejstejn--/1232508236>. [cit. 2024-03-24].

Šumavské hračky firmy BOHEMIA WERKE na fotografiích Josefa Seidela v Regionálním muzeu v Českém Krumlově. Online. Dostupné

z: <http://infoservis.ckrumlov.info/docs/cz/ad2007052901.xml>. [cit. 2024-03-02].

Území pod Správou NPŠ. Online. Dostupné z: <https://www.npsumava.cz/sprava-np/uzemi-pod-spravou-nps/>. [cit. 2024-01-15].

Resumé

This bachelor's thesis deals with the industrial heritage of Šumava in the area of toy factory production. The first part of the thesis focuses on the Šumava region and views of this mountain range.

The second part of the thesis is devoted to memory institutions and their presentation of tangible cultural heritage in the form of a toy assortment. The description of the visited memory institutions is supported by photographs of the exhibited toys.

The third part of the thesis is titled Industrial Heritage. The description of the history of the toy and the changes in the materials used for its production, along with the description and comparison of two defunct factories, is the topic of the following chapters in the third part. Informations about the factories is drawn from archives and documents obtained from correspondents.

The last part is an experiment focused on an attempt to produce a homemade toy and subsequent observation of children's interaction with it.

Přílohy

Obr. 1: Postavičky, kachny, koníci. Výrobek Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 2: Houpací kůň. Výrobek Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 3: Výrobky Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 4: Klapáčka. Výrobek Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 5: Výrobky Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 6: Dřevěné štípané hračky. Výrobky Ladislava Chládky. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 7: Postavičky, šachy, koníci. Výrobky Zdenka Bukáčka. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 8: Postavičky, šachy, koníci. Výrobky Zdenka Bukáčka. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 9: Koníci k zakoupení. Výrobek od Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 10: Povídání o české lidové hračce. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 11: Informační tabule s mapou a místy středisek hračkářské výroby v České republice. 08.02. 2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 12: Informační tabule o skašovské výrobě hraček. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 13: Tvar Klatovy, koňská palice. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 14: Prostory půdy s vystavenými hračkami. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 15: Koník, postýlka a další hračky. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 16: Tvar Klatovy. Nákladní auto, koně s vozem, lehátko, autíčko. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 17: Tvar Klatovy, kočárek, žirafa, autíčka. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

- Obr. 18: Informační tabule, Radek Brand Skašov, součásti hračky.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 19: Hračky Josefa Maška, Skašov.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 20: Nákladní auto, dřevěné sánky, panenka, v pozadí vláček.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 21: Houpací koník a další hračky.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 22: Postavičky, koníci s vozy.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 23: Kočárek, počítadlo.** 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 24: Šachy, slon, žirafa, kůň.** 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 25: Postýlka, ptáček, slepice.** 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 26: Stoleček, židlička, kohoutek.** 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 27: Kohout, slepice, kuličky.** 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 28: Kočárek od firmy Bohemia-Werke.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 29: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 30: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, kočárky.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 31: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, vozíky.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 32: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, kočárky pro děti.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 33: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, tříkolky.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 34: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, postýlky, tabule.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová
- Obr. 35: Účet firmy Bohemia-Werke z roku 1946.** 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová

Obr. 36: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 37: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 38: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 39: Výrobky firmy Bohemia-Werke, Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 40: Výrobky firmy Bohemia-Werke, Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 41: Zakladatel továrny Bohemia-Werke Franz Watzlawick. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 42: Leo Watlawick, syn Franze Watlawicka.1940. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 43: Pracovnice firmy Bohemia-Werke. 30. léta 20.století. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 44: Pracovníci firmy Bohemia-Werke. 1937. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 45: Firemní razítko firmy Bohemia-Werke. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 46: Bohemia-Werke ve 30. letech 20. století. Původní snímky Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 47: Bohemia-Werke ve 30. letech 20. století. Původní snímky Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 48: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003
Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 49: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003.
Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 50: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003.
Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 51: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003.
Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

- Obr. 52:** *Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 53:** *Opuštěný interiér firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 54:** *Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 55:** *Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 56:** *Účtenka za hračky Bohuslava Urbánka. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 57:** *Účtenka za hračky Bohuslava Urbánka. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 58:** *Erich Krieghoff, vizitka a fotografie. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 59:** *Erich Krieghoff (vpravo) pravděpodobně s rodinou. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 60:** *Nářadí použité na výrobu koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 61:** *Tělo koně ze dřeva švestky. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 62:** *Vyříznuté otvory pro krk a ocas koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 63:** *Vyvrtané otvory pro nohy koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 64:** *Nohy a kopýtka koně. 04.03. 2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 65:** *Vsunuté nohy do těla koně Nohy a kopýtka koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 66:** *Materiál pro výrobu hlavy a krku koně. Překližka. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 67:** *Materiál pro výrobu krku a hlavy koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 68:** *Krk koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 69:** *Hlava koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 70:** *Uši s hlavou koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 71:** *Přilepený krk koně do otvoru na těle. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 72:** *Prozatímní držení hlavy a uší koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 73:** *Přilepování bavlny jako hříva a ocas koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 74:** *Přilepení uší lepidlem Hercules. Prozatímní držení hlavy a uší koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*
- Obr. 75:** *Hotový kůň. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*

Obr. 1: Postavičky, kachny, koníci. Výrobek Jiřího Drhovského.
08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 2: Houpací kůň. Výrobek Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 3: Výrobky Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 4: Klapačka. Výrobek Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 5: Výrobky Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 6: Dřevěné štipané hračky. Výrobky Ladislava Chládkovi. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 7: Postavičky, šachy, konci. Výrobky Zdeňka Bukáčka. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 8: Postavičky, šachy, koníci. Výrobky Zděnka Bukáčka. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 9: Koníci k zakoupení. Výrobek od Jiřího Drhovského. 08.02.2023. Expozice Nositelů tradic Chanovice. Foto: Radana Vrbová

Obr. 10: Povídání o české lidové hračce. 08.02. 2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 11: Informační tabule s mapou a místy středisek hračkářské výroby v České republice. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 12: Informační tabule o skašovské výrobě hraček. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 13: Tvar Klatovy, koňská palice. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 14: Prostory půdy s vystavenými hračkami. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 15: Koník, postýlka a další hračky. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 16: Tvar Klatovy. Nákladní auto, koně s vozem, lehátko, autíčko. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 17: Tvar Klatovy, kočárek, žirafa, autíčka. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 18: Informační tabule, Radek Brand Skašov, součásti hračky. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 19: Hračky Josefa Maška, Skašov. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 20: Nákladní auto, dřevěné sáňky, panenka, v pozadí vláček. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

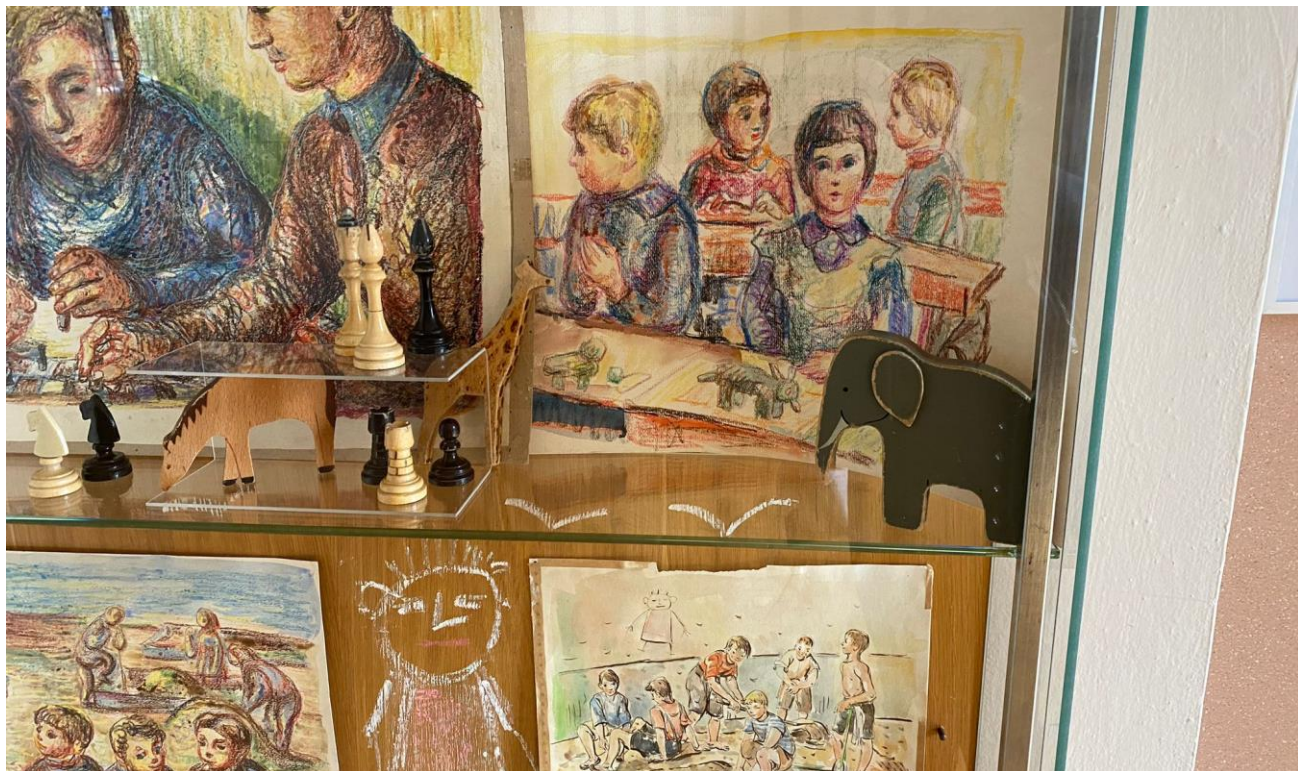
Obr. 21: Houpací koník a další hračky. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 22: Postavičky, koníci s vozy. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 23: Kočárek, počítadlo. 08.02.2023. Muzeum historických motocyklů, Expozice české hračky. Foto: Radana Vrbová

Obr. 24: Šachy, slon, žirafa, kůň. 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová

Obr. 25: Postýlka, ptáček, slepice. 03.18.2024. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto: Radana Vrbová

„Dětků nebyvalo tolik, jako mají dnešní děti.
 My jsme pokaždě dostaly hodně kuličky.
 Otce říkali: V ruce se, máš dítě, skrývá poklad, ze kterého
 budete čerpat vědomosti pro život – a máš pravdu.
 Často se vracím k těm starým, ale používám knihám, v nichž
 bylo vepsáno i vřování – od tabulky nebo mumiňky.
 Nejraději jsem měla knihy s obrázky: podle těchto vzorů
 jsem nejvíce kreslila a malovala.“
 Na rádiu u klasické malby, Lidová demokracie, prosinec,
 1979

Obr. 27: Kohout, slepice. kuličky. 03.18.2024.
 Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech. Foto:
 Radana Vrbová

Obr. 28: Kočárek od firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová

„Bohemia“-Werke

FRANZ WATZLAWICK

Kinderwagen- und Holzwarenfabrik

BERGREICHENSTEIN

Böhmerwald. Bayrische Ostmark.

Postscheckkonto Nr. 38.299 München. Kreditanstalt der Deutschen, Zweigstelle Bergreichenstein.

Drahtanschrift: Watzlawick Bergreichenstein. Fernsprecher Nr. 4. Gegründet 1878.

Frühjahrs- Katalog 1939

Zur Leipziger Messe:

**MESSEHAUS
„UNION“**

(Nähe Hauptbahnhof)

**1. Stock
Zimmer 33**

Lieferungen nur an Wiederverkäufer.

„Bohemia“

Das Wortzeichen für Qualitätsarbeit!
Sudetendeutsches Erzeugnis.

60 Jahre erfolgreichster Dienst am Kunden — meine Empfehlung!

Bohemia

Obr. 29: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939. 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová

Bohemia

„Bohemia“-Kastenkinderwagen

Sudetendeutsches Erzeugnis!

Nr. 870

Nr. 865

Grundausführung der Wagen Nr. 870 und Nr. 865: Innen elfenbein lackierter, gewölbter Kasten mit Ornament. Geschweiffter, zweifarbiger Polsterrand. Ungefüttertes 6-Bügelverdeck mit kräftigen Sturmstangen und mit Seidenschnur. Sechstriemenfedergestell in Farbe des Wagens lackiert. Stahlrohrschieber mit lackiertem Griff und Griffzwingen. Alle blanken Teile vernickelt. Tangenträder 25 cm \varnothing mit 13,5 mm Gummireifen. Obere Kastenlänge 83 cm, ganze Länge 96 cm.

Alle Wagen gegen Aufpreis mit Westwood-Felgenreädern 25 cm \varnothing und mit stärkeren Gummireifen.

Soweit Vorrat reicht gegen Aufpreis:

Statt der normalen 25 cm Tangenträder: 23 cm \varnothing Zierscheibenräder laut Bild 865 oder
 22,5 cm \varnothing lackierte Metallscheiben-Autoräder laut Bild 855 oder
 25 cm \varnothing Tangenträder mit Blendscheiben laut Bild 870

Lackierung: weiß, crem, hellgrün, dunkelblau, hellblau, hellgrün.

Nr. 860

Nr. 855

Grundausführung: Innen elfenbein lackierter, gewölbter Kasten mit Ornament. Obere Kastenlänge 83 cm, ganze Länge 92 cm. Geschweiffter, zweifarbiger Polsterrand. Ungefüttertes 6-Bügel-Verdeck mit starken Sturmstangen und Seidenschnur. Sechstriemenfedergestell in Farbe des Wagens. Stahlrohrschieber, Griff mit Zwingen. Alle blanken Teile vernickelt. 25 cm \varnothing Tangentspeichenräder mit 13,5 mm Gummireifen.

Grundausführung: Innen elfenbein lackierter, gewölbter Kasten mit Ornament. Obere Kastenlänge 78 cm, ganze Länge 90 cm. Stark geschweiffter, zweifarbiger Polsterrand. Ungefüttertes 5 Bügel-Verdeck mit starken Sturmstangen und Seidenschnur. Sechstriemenfedergestell in Farbe des Wagens. Stahlrohrschieber mit lackiertem Griff. Alle blanken Teile vernickelt. 25 cm \varnothing . Tangentspeichenräder mit 13,5 mm \varnothing Gummireifen.

Bohemia

Dreiräder, alle mit Glocke.

Obr. 30: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, kočárky. 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová

Bohemia

Leiterwagen.

Nr. 1011

Leiterwagen mit Rundsprossenleitern,
gefirnißt, mit Eisenachsen, Rundspeichenrädern.

Nr.	Leiterlänge cm	Radhöhe cm
1010	55	20/25
1011	65	25/30
1012	70	30/35
1013	75	35/40

Nr. 1022

Leiterwagen mit Flachsprossenleitern,
gefirnißt, mit Eisenachsen, Rundspeichenrädern,
mit zwei Achsstöckstützen.

Nr.	Leiterlänge cm	Radhöhe cm
1021	65	25/30
1022	70	30/35
1023	75	35/40

Leiterwagen mit Flachsprossenleitern
und mit Flachsprossenrädern.

Nr.	Leiterlänge cm	Radhöhe cm
1025	65	25/30
1026	70	30/35
1027	75	35/40
1028	85	35/40

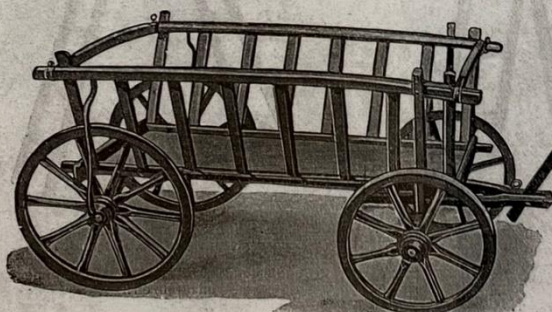
Transportleiterwagen

Nr. 1040

mit starken Eisenachsen,
stark beschlagenen Flachspeichenrädern, gefirnißt,
Tragkraft bis 200 kg.

Nr.	Leiterlänge cm	Radhöhe cm
1040	90	35/40
1042	100	35/40
1050	110	40/45
Mit Vierkantachsen		
1041	90	35/40
1043	100	35/40
1051	110	40/45

Nr. 1080

Extra starke Gebirgsleiterwagen

für kleine Landwirtschaften geeignet, kantige
Leiterbäume, starke Flachspeichenräder, mit
starkem Eisenbeschlag, gefirnißt, Tragfähigkeit
300 kg.

Nr.	Leiterlänge cm	Radhöhe cm
1060	90	35/45
Mit Vierkantachsen und Nabenbüchsen		
1061	90	35/45
1070	110	40/50
1080	130	45/55

„Bohemia“

Das Wortzeichen für Qualitätsarbeit!
Sudetendeutsches Erzeugnis.

60 Jahre erfolgreichster Dienst am Kunden — meine Empfehlung!

Bohemia

Rohr-Sportwagen.

Nr. 648

Ganz verchromter moderner Rohrsportwagen, ganz verchromtes Spiralfedergestell. Verchromte Metallscheiben-S-Räder mit 17 mm Gummi. Abgesteppte, tapezierte Rücklehne. Verchromter Stahlrohrschieber mit Celluloidgriff, geschweifte Armauflage.

Alle Schieber umsteckbar!

Nr. 644

Rohrsportwagen mit verchromten Stahlrohr-Seitenrahmen. Verchromter Rücklehn-Rahmen. Verchromter Stahlrohrschieber mit Celluloidgriff. Emailliertes Spiralfedergestell, verchromte Metallscheiben-S-Räder mit 17 mm Gummi.

Jeder Sportwagen mit Schutzriemen!

So lange Vorrat reicht: Die Metallscheiben-S-Räder auf Wunsch gegen Mehrberechnung mit **Ballonbereifung!**

Ledertuchfarben: weiß, crem, hellgrau, dunkelblau, hellblau, hellgrün.

Nr. 640

Ganz verchromter Rohrsportwagen mit Ia Zugfedergerüst. Verchromte Autoräder mit 17 mm Gummi. Feinst lackierter Sperrplattenseitenteil mit verchromter Metallauflage und innen mit abgestepptem Ledertuch, gesteppte Rücklehne.

An Stelle emaillierter, vernickelter oder verchromter Autoräder laut Bild 640 werden von nun an diese Sportwagen mit den neuen Metallscheiben-S-Rädern laut Bild 648 geliefert.

Nr. 637

Rohrsportwagen in halbverchromter Ausführung. Verchromter Stahlrohrrahmen, verchromter Rücklehnrahmen verchromter Rohrschieber. Emaillierte Autoräder mit 17 mm Gummi.

Nr. 636

Ausführung wie Modell Nr. 637, jedoch mit Spiralfedergerüst, ganz emailliertem Stahlrohrrahmen, emailliertem Rücklehnrahmen. Nickelrohrschieber mit Celluloidgriff. Mit emaillierten Autorädern, 17 mm Gummi.

Nr. 638

Ausführung wie Modell Nr. 637, jedoch mit ganz verchromtem Rohrrahmen und ganz verchromten Autorädern mit 17 mm Gummi.

Metallscheiben-S-Räder gegen Mehrberechnung mit **Kugellager!**

Grundausführung: Innen eitenbem lackierter, gewölbter Kasten mit Ornament. Obere Kastenlänge 83 cm, ganze Länge 92 cm. Geschweiffter, zweifarbiger Polsterrand. Ungefüttertes 6-Bügel-Verdeck mit starken Sturmstangen und Seidenschnur. Sechstriemenfedergestell in Farbe des Wagens. Stahlrohrschieber, Griff mit Zwingen. Alle blanken Teile vernickelt. 25 cm ø Tangentspeichenräder mit 13,5 mm Gummireifen.

Grundausführung: Innen eitenbem lackierter, gewölbter Kasten mit Ornament. Obere Kastenlänge 78 cm, ganze Länge 90 cm. Stark geschweiffter, zweifarbiger Polsterrand. Ungefüttertes 5-Bügel-Verdeck mit starken Sturmstangen und Seidenschnur. Sechstriemenfedergestell in Farbe des Wagens. Stahlrohrschieber mit lackiertem Griff. Alle blanken Teile vernickelt. 25 cm ø. Tangentspeichenräder mit 13,5 mm ø Gummireifen.

Bohemia

Dreiräder, alle mit Glocke.

Nr. 1316

Nr.	Sitzhöhe	Vorderrad	Hinterrad	Hinterachse
1312	41 cm	30 cm	22 cm	emailliert
1313	35 cm	28 cm	22 cm	emailliert
1314	41 cm	30 cm	25 cm	emailliert
1315	38 cm	30 cm	25 cm	emailliert
1316	43 cm	35 cm	28 cm	vernickelt

Nr. 1314, 1315, 1316

Färbig lackiert, Gummipedale, Nickelrohrlenkstange.

Nr. 1312, 1313

Mit bronzierter Lenkstange.

Nr. 1310

Bubi-Dreirad.

Sehr gediegene Arbeit, weiss lackierter Sitz mit roter Rücklehne, emailliertes Gestell, vernickelte Lenkstange und Glocke, Gummipedale. Sitzhöhe 30 cm, Vorderradhöhe 25 cm, Hinterradhöhe 22 cm.

Nr. 1340

Kettenantrieb-Dreirad, färbiger Stahlrohrrahmen, verstellbarer Ledersattel. Vernickelte Lenkstange. Nickelspeichenräder mit 17 mm Gummibereifung. Vorderrad 35 cm, Hinterräder 25 cm.

Nr. 1332

Sehr elegante, moderne Ausführung, vernickelte Lenkstange und Glocke, färbig emailliertes Gestell, abgedeckter Ledersattel, Nickelspeichenräder mit 17 mm Gummibereifung, Gummipedale. Sitzhöhe 45 cm, Vorderradhöhe 35 cm, Hinterradhöhe 25 cm.

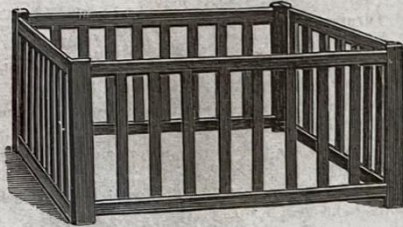

Nr. 1345

Modernes Doppel-Stahlrohrrahmen-Dreirad, Kettenantrieb, verstellbarer Ledersattel. Nickelspeichenräder mit 17 mm Gummi. Vernickelte Lenkstange, Vorderrad mit Kotblech. Hellblaue Lackierung. Sitzhöhe 52 cm, Vorderrad 35 cm, Hinterräder 25 cm.

Bohemia

Kindergarten.

Nr. 33

aus naturlackiertem Hartholz, mit Flachsprossen oder Rundsprossen, zusammenklappbar. Seitenlänge 1 m, Höhe 50 cm.

Nr. 34

Neuere Ausführung mit Spielkugeln, einfach zusammenklappbar. Seitenlänge 1 m, Höhe 50 cm.

Nr. 58

Kinderbett.

Zerlegbar, herunterschiebbare Seitenwand, verstellbarer Matratzenrahmen. Weiss lackiert, Gummiräder. Ausmass 130/65 cm.

Schreibtisch.

Nr. 50 A Aus lichtem Ahornholz, naturlackiert, Sitz, Lehne und Fussbrett verstellbar. Tintenfass und Lesepult.

Nr. 50 B Schwächere Ausführung aus Buchenholz, naturlackiert. Beide auf Wunsch gegen Mehrberechnung weiss lackiert.

Nr. 51

Buchenholzgestell naturlackiert, verstellbare Tafel, auf einer Seite mit Linien versehen. Höhe des Gestelles 100 cm Grösse der Tafel 62/38 cm

Nr. 52

Grössere Ausführung. Tafelgrösse 66/48 cm. Gestellhöhe 110 cm.

Schultafel.

Nr. 53, 54, 55

Gestell aus naturlackiertem Buchenholz, Tafel mit gutem Schultafellack gestrichen, auf einer Seite mit Linien versehen. Tafel verstellbar.

Nr.	Höhe des Gestelles	Grösse der Tafel
Nr. 53	132 cm	62/42 cm
Nr. 54	145 cm	68/47 cm
Nr. 55	145 cm	85/56 cm

Obr. 34: Katalog hraček firmy Bohemia-Werke z roku 1939, postýlky, tabule. 08.03.2023. Informační centrum Rejstejn. Foto: Radana Vrbová

Založeno v roce 1878.

TOVÁRNA NA DĚTSKÉ VOZÍKY A DŘEVĚNÉ ZBOŽÍ
PILY V DOLNÍM REJŠTEJNĚ A VE FERCHENHAIDU U VIMPERKA
pod národní správou.

Závody „Bohemia“
Frant. Watzlawick
KAŠPERSKÉ HORY

Stanice dráhy Sušice
Adresa telegramů: Watzlawick Kašperské Hory
Telefon: č. 4
Poštovní spojitelná Praha č. 66639

P. T.
Josef Huber,
mlynář
v Rejštejně.

ÚČET

čís. 43.

dodáno:

objednávka:
(dod. list)

den dodání: 8. IV. 46.

F. W.	kusů		Cena	obnos
		Zaslal jsem Vám na Váš účet a Vaše nebezpečí:		
		frko pila Rejštejn		
		latě 20/50 mm , 3 m dlouhé		
		0.375 m ³ tř. I	1.475.60	553.40
		0.375 ,, tř. II	1.280.10	480.-

		0.750 m ³	Kčs	1.033.40
				S. E. & O.
		Splatno ihned beze srážky .		
<p><i>Spolupráce Bohemia, záj. č. 103340</i> <i>Čl. jed. úhr. 140 Kčs 140 Kčs</i> <i>23. 9. 1946</i> <i>23. 9. 1946</i> <i>23. 9. 1946</i></p>				
<p>Podmínky: 1. K placení: 2. Po uplynutí této lhůty počítá se 8% úroků zprodlení. 3. Obal počítá se za cenu vlastní a neběře se zpět. 4. Zboží zasílá se z továrny na účet a nebezpečí příjemce a pojišťuje se v zájmu zákazníka proti všem škodám, které by během dopravy mohly nastat. Za toto pojištění účtuje se 5‰ z hodnoty zboží. 5. Na námítky lze vzít zřetel jen ihned po obdržení zboží. 6. Místo splnění jsou Kašperské Hory.</p>				

Národní správa
ZÁVODY „BOHEMIA“
FRANT. WATZLAWICK
továrna na dětské vozíky
a dřevěné zboží - pily
KAŠPERSKÉ HORY
SUMAVA

Obr. 35: Účet firmy Bohemia-Werke z roku 1946. 08.03.2023. Informační centrum Rejštejn. Foto: Radana Vrbová

Obr. 36: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 37: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 38: Výrobky firmy Bohemia-Werke. Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 39: Výrobky firmy Bohemia-Werke, Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičákem.03.06.2024

Obr. 40: Výrobky firmy Bohemia-Werke, Původní snímek Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Nedatováno. Získáno z korespondence Petrem Hudičkem. 03.06.2024

Obr. 41: Zakladatel továrny Bohemia-Werke Franz Watzlawick. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 42: Leo Watzlawick, syn Franze Watzlawicka. 1940. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 43: Pracovnice firmy Bohemia-Werke. 30. léta 20.století. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 44: Pracovníci firmy Bohemia-Werke. 1937. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 45: Firemní razítko firmy Bohemia-Werke. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 46: Bohemia-Werke ve 30. letech 20. století. Původní snímky Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 47: Bohemia-Werke ve 30. letech 20. století. Původní snímky Josefa Seidela. Museum Fotoateliér Seidel Český Krumlov. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 48: Budovy a prostory Bohemia-Werke. *Návštěva Franze Petera Kreuss. 2003. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse*

Obr. 49: Budovy a prostory Bohemia-Werke. *Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse*

Obr. 50: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 51: Budovy a prostory Bohemia-Werke. Návštěva Franze Petera Kreusse. 2003. Foto: Soukromý archiv Franze Petera Kreusse

Obr. 52: Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová

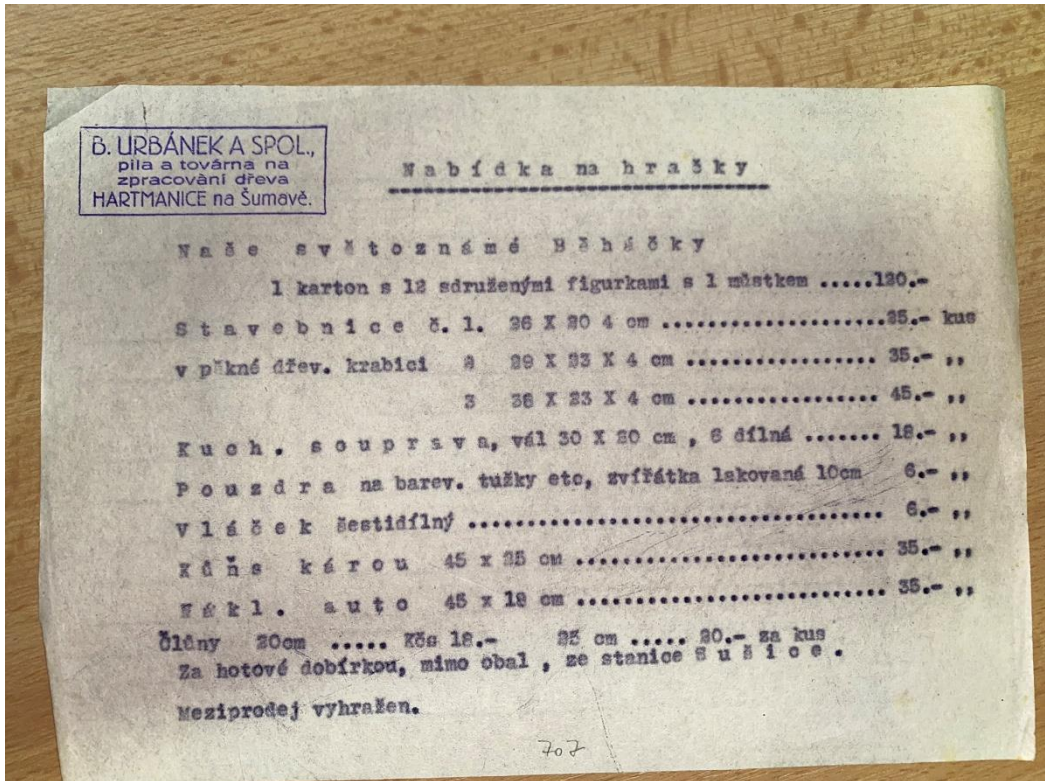
Obr. 53: Opuštěný interiér firmy Bohemia-Werke. 08.03.2023. Foto: Radana Vrbová

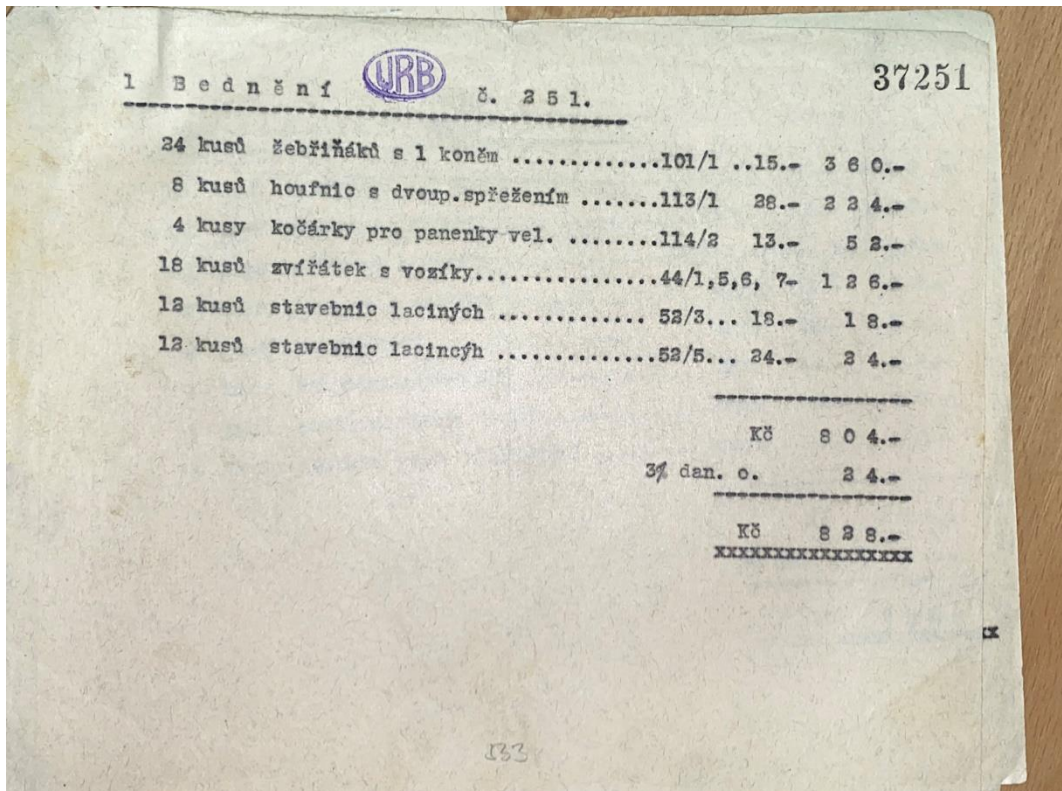
Obr. 54: Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke.
08.03.2023. Foto: Radana Vrbová

Obr. 55: Opuštěné prostory firmy Bohemia-Werke.
08.03.2023. Foto: Radana Vrbová

Obr. 56: Účtenka za hračky Bohuslava Urbánka. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová

Obr. 57: Účtenka za hračky Bohuslava Urbánka. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová

Obr. 58: Erich Krieghoff, vizitka a fotografie. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová

Obr. 59: Erich Krieghoff (vpravo) pravděpodobně s rodinou. 12.12.2023. Státní oblastní archiv v Plzni s pracovištěm v Klášteře u Nepomuku. Foto: Radana Vrbová

Obr. 60: Nářadí použité na výrobu koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 61: Tělo koně ze dřeva švestky. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 62: Vyříznuté otvory pro krk a ocas koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 63: Vyvrtané otvory pro nohy koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 64: *Nohy a kopýtka koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*

Obr. 65: *Vsunuté nohy do těla koně Nohy a kopýtka koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová*

Obr. 66: Materiál pro výrobu hlavy a krku koně. Překližka. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 67: Materiál pro výrobu krku a hlavy koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 68: Krk koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 69: Hlava koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 70: Uši s hlavou koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 71: Přilepený krk koně do otvoru na těle. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 72: Prozatímní držení hlavy a uší koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 73: Přilepování bavlny jako hříva a ocas koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 74: Přilepení uší lepidlem Hercules. Prozatímní držení hlavy a uší koně. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová

Obr. 75: Hotový kůň. 04.03.2024. Foto: Radana Vrbová